

SĂPTĂMINAL EDITAT DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL
ANUL V • Nr. 14 (217) • 6-12 aprilie 1994 • 16 pagini • 200 lei

“Lista lui Schindler”

pag. 15

Prin anii '60 avea curs o teorie potrivit căreia exacțiunile și nedreptățile regimurilor socialiste se justificau totuși prin aceea că ar fi dus la modernizarea rapidă a unor țări subdezvoltate. Astăzi, după dezastrul general al regimurilor comuniste sau comunizante, nu numai în Europa de Est, ci și în Africa, înamicii democrației încă nu au dezarmat. Într-un moment de destule dificultăți economice pentru țările post-comuniste, ei nu mai justifică dictatura prin socialism, ci, «horribile dicta», prin capitalism: după părerea lor, democrația și capitalismul sînt antagonice pentru toate zonele cu excepția Europei Occidentale și a Americii de Nord. Așa încît, dacă se dorește capitalismul și bunăstarea ar trebui abandonată democrația. Ar trebui acceptat, pentru o «durată limitată», un regim forte, care să impună, odată cu ordinea, economia de piață și capitalismul. Iar apoi, după ieșirea din subdezvoltare, regimul se mai poate și «relaxa». (Dacă mai este cazul.) Se invocă, spre exemplificare, cazul «dragonilor asiatici» - Coreea de Sud, Taiwanul, Singapore - ori al Spaniei franchiste și, mai recent, al Chinei. Se afirmă și că «istoria nu va reține» în final anumite restricții aduse drepturilor omului, dacă se va ieși repede din subdezvoltare și se «va construi capitalismul». Vedem această teorie, bunăoară, într-un articol publicat recent de Silviu Brucan în «Sfera politicii» și consacrat Rusiei. Suspectez că fascinația pentru Coreea de Sud sau China lui Deng Xiaoping pe care o arată dăstui dintre liderii noștri politici are de-a face cu teoria la care mă refer.

Cel puțin două îmi par a fi punctele unde teoria «antagonismului dintre capitalism și democrație» îmi pare a fi complet eronată. Mai întâi, se compară în afara contextului și fără discernămint: Coreea de Sud nu trebuie pusă alături, sub aspectul democrației, cu Marea Britanie, spre a conchide că se poate capitalism și fără democrație, ci cu Coreea de Nord, față de care ea este un Eden al drepturilor omului și al legii. De asemenea, este irelevant a se compara China lui Deng cu altceva decît cu China lui Mao. Tocmai relativa relaxare a controlului statului, respectul proprietății private, încurajarea relațiilor cu străinătatea au condus la evoluția de tip capitalist a unor zone ale Chinei. Nu înseamnă acestea și progrese în ordinea democrației, chiar dacă neîndeștătoare?

Regina Maria a României

pag. 11

Interviul săptămîinii

pag. 8-9

Mircea Martin

Dar mai este ceva: foarte adesea se pun pe seama democrației în sine neajunsurile rezultate de fapt dintr-o insuficiență democratică. Multe din defectele dezvoltării economice actuale ale țărilor foste socialiste din Europa nu se datorează «relaxării democratice» așa cum susțin, mai pe față, mai pe ocolite, unii, ci tocmai deficitului democratic într-un domeniu esențial: cel al statului de drept. Își poate închipui cineva că un judecător părtinitor, coruptibil, incapabil să reziste presiunilor autorităților va asigura, într-un litigiu, respectarea proprietății? Ori ce fel de concurență loială va fi promovată de un funcționar obedient față de interesele partidului de guvernămînt? Un sistem legislativ incomplet, o aplicare «șovăielnică» a legilor existente favorizează indistincția dintre proprietatea publică și cea privată, stimulează bugetele excedentare producătoare de inflație - pe scurt, împiedică dezvoltarea capitalismului. Iar cine speră că un regim dur și pur poate elimina aceste neajunsuri își face iluzii. Căci atunci cînd un tribunal acceptă rețineri ilegale de persoane, de ce nu ar încuviința deopotrivă și rețineri legale ale proprietății, ruinătoare pentru economia de piață?

ANDREI CORNEA Democrație contra capitalism?

Dreptul la opinie, libertatea presei, a conștiinței sînt o componentă esențială a democrației. Dar o componentă la fel de importantă este sistemul legislativ eficient și nepărtinitor. La noi, tocmai dezechilibrul dintre aceste două componente, rezultînd într-un judiciar partizan, lipsit de conștiința independenței și a demnității sale, a creat piedici deopotrivă progresului capitalist, dar și celui democratic. Nu surplusul democratic este răspunzător pentru formele adesea anomiche pe care le-a luat existența noastră, ci dimpotrivă, tocmai anomia democrației ori așezarea inegală, scalenă a componentelor sale.

Cît despre afirmația că «istoria nu va reține decît progresul etc.», ea se cuvine a fi privită cu maximă suspiciune. «Istoria» nu «reține» în fapt niciodată nimic și aceasta dintr-un motiv relativ simplu: nu există «istorie»; există numai mulți și feluriti istorici. Unii dintre ei au memoria selectivă; ei rețin doar ce le place. Iar democrația nu le place deloc.

● Restaurație la vamă

pag. 7

● Gheorghe Gavrilescu - o viață

pag. 10

MARTI 29 MARTIE

● Deputații majorității au adoptat Legea impozitului agricol

Camera Deputaților a adoptat, cu 162 de voturi pentru (PDSR și PUNR), 7 împotriva (minoritățile naționale, altele decât cea maghiară) și 17 abțineri (PRM și PSM), Legea privind impozitul pe venitul agricol.

● PL '93 îi cere președintelui să nu promulge Legea impozitului pe venitul agricol

PL '93 a adresat o scrisoare președintelui Iliescu, solicitându-i să nu promulge Legea privind impozitul pe venitul agricol, lege adoptată de Camera Deputaților în absența Opoziției, care a refuzat să participe la dezbateri și la votare.

● Întâlnire Iliescu-Graciov

Ministrul rus al Apărării, Pavel Graciov, aflat într-o vizită de trei zile în România la invitația omologului său român, a fost primit de președintele Iliescu. După întrevvedere, Pavel Graciov a declarat că a avut "un dialog politic" cu Ion Iliescu, temele abordate fiind stringerea relațiilor între cele două țări și situația internațională.

● Conferința de presă a directorului SRI

Virgil Măgureanu, directorul SRI, a confirmat implicarea KGB-ului în evenimentele din decembrie și a susținut că dușmanul numărul unu al României la ora actuală îl reprezintă situația economică. Referindu-se la calomniile lansate la adresa d-lui Corneliu Coposu de Adrian Păunescu, Virgil Măgureanu a afirmat că este vorba "despre o activitate gratuit denigratoare, fără nici o relevanță". Cit despre demiterea gen. Gh. Diaconescu, directorul SRI a precizat că este vorba despre motive profesionale.

● Raportorii Consiliului European sînt împotriva unei legi a presei

Gunnar Jansson și Friedrich König s-au întâlnit cu reprezentanții mass-media. Ei au susținut că o lege a presei nu ar trebui să existe în România, deoarece ea ar contraveni reglementărilor internaționale.

● Întîlnire între CDR și raportorii Consiliului European

Dinu Patriciu (PL '93) a înmînat raportorii Consiliului European un document referitor la nerepectarea angajamentelor asumate de către România la admiterea în CE. Dl. Emil Constantinescu, președintele Convenției, a detaliat problemele cu care se confruntă Opoziția și a denunțat măsurile formale, de ultimă oră, luate de Putere pentru a impresiona delegația CE.

● PDSR și PNȚCD discută despre provocarea alegerilor anticipate

Dl. Corneliu Coposu a avut o întîlnire cu președinții PDSR, Adrian Năstase și Oliviu Gherman. Cei trei lideri au discutat posibilitatea declanșării alegerilor anticipate, domniile Gherman și Năstase fiind de părere că ele ar trebui să aibă loc în 1995, după alegerile locale anticipate. Dl. Coposu a replicat că ele nu pot fi amîinate pînă în 1995, dacă nu se ajunge la o soluție de compromis în vederea colaborării guvernamentale între PDSR și Opoziție.

MIERCURI 30 MARTIE

● "Rusia nu a atacat niciodată alte state"

Stagnarea relațiilor dintre România și Federația Rusă nu a fost în folosul nîmănui, a declarat Pavel Graciov într-o conferință de presă. Referindu-se la acordul semnat cu Georgehe Tinca, ministrul român

al Apărării, Graciov a precizat că el prevede colaborarea între cele două armate în pregătirea operativă și de luptă a cadrelor militare. Ministrul rus al Apărării a mai spus că Rusia nu a atacat niciodată alte țări, ci doar s-a apărat cînd a fost atacată.

● Cu ce se ocupă UM 0215

Comisia de apărare, ordine publică și siguranța națională a Camerei Deputaților i-a audiat pe Doru Ioan Tărăcilă, ministru de Interne, și pe Dan Gheorghe, șeful UM 0215. Dl. Tărăcilă a asigurat comisia că această unitate nu se va implica în jocuri politice și nu va prelucra dosarele penale pe baze politice. UM 0215 se ocupă cu organizarea muncii informative pentru prevenirea acțiunilor infracționale și cu activități informative în zonele de frontieră. De asemenea, se ocupă de protecția cadrelor din MI.

JOI 31 MARTIE

● PD intenționează să sisteze negocierile cu PDSR

PD a anunțat că în cazul în care la viitoarea întîlnire cu partidul de guvernămînt se va continua tactica tergiversării, va sista negocierile pentru formarea unei noi majorități parlamentare. PD va lua o decizie în acest sens imediat după întîlnirea de marți 5 aprilie.

● PAC consideră că alegerile anticipate sînt păgubitoare pentru țară

Dl. Nicolae Țăran, vicepreședintele PAC, a declarat că mai este încă posibil ca PDSR să facă o ofertă concretă Opoziției pentru schimbarea actualului guvern, avînd în vedere că alegerile anticipate nu constituie o soluție bună la ora actuală.

VINERI 1 APRILIE

● Președintele ar putea accepta alegerile anticipate

"În eventualitatea că nu există altă alternativă, președintele Iliescu va accepta soluția alegerilor anticipate", a declarat purtătorul de cuvînt al Președinției, Traian Chebeleu. Trebuie căutate însă toate căile de a le evita, intrucît acestea vor perturba, pentru o bună perioadă, viața economică și politică, paralizînd activitatea parlamentară și cea a Guvernului, afectînd astfel programul de reformă.

● S-a aprobat protocolul liberal

În urma unei noi întîlniri a conducătorilor PNL, PAC, și PNL-CD a fost semnat un protocol care urmează să consfințească realizarea unei federații liberale. Înainte de aceasta, mai trebuie ca PNL să adere la CDR și să-și rezolve procesul cu grupul Câmpeanu.

● Româna nu mai e limbă oficială în Moldova

Noul Parlament al Republicii Moldova, întrunit în sesiune la Chișinău, a adoptat o moțiune prin care "se suspendă" legea cu privire la utilizarea limbii române ca limbă oficială. Moțiunea, adoptată cu 80 de voturi contra 15, a fost motivată astfel: "Parlamentul a adoptat această decizie pentru a se evita tensiunile".

● Sedința de guvern

Ministrul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului a prezentat un studiu menit să îmbunătățească infrastructura României, inclusiv a căilor rutiere, feroviare, navigabile și aeriene, care vor intra în componența a trei coridoare europene ce vor traversa teritoriul țării noastre. În ședința săptămînală a Executivului s-a mai decis ca FPS să primească 30 miliarde lei din profitul pe anul 1993 al BNR.

SÎMBĂTĂ 2 APRILIE

● PDSR în vizită de lucru

Delegația conducerii PDSR, în frunte cu Adrian Năstase, s-a aflat în vizită de lucru în județul Bacău. La sediul Prefecturii, delegația s-a întîlnit cu conducătorii unor societăți comerciale, tema discuțiilor fiind accelerarea privatizării. Adrian Năstase a afirmat că întîlnirile cu organizațiile județene constituie o nouă formulă de lucru a partidului, ce urmărește o mai strînsă legătură între centru și teritoriu.

LUNI 4 APRILIE

● PNȚCD exclude un pact cu PDSR

Referitor la ideea unui pact parlamentar între PDSR și PNȚCD, Ion Diaconescu a declarat: "Mai ales acum, cînd se dovedește că PDSR nu vrea să renunțe la monopolul puterii, noi nu putem să ne așigăm în fața opiniei publice că facem un pact parlamentar cu ei. Guvernul nu este credibil, pînă acum a făcut numai greșeli, nu putem să-i dăm pentru toate acestea o primă".

● Cartelul ALFA propune un referendum sindical

Consiliul de coordonare al Cartelului ALFA a hotărît organizarea unui referendum sindical, pînă la sfîrșitul lunii aprilie. În cadrul acestui referendum, sindicaliștii se vor pronunța asupra continuării sau necontinuării acțiunilor revendicative, precum și asupra alegerii modalităților de organizare a acestora: grevă generală, miting, blocarea arterelor de circulație etc.

● PAC se adresează președintelui Iliescu

Comitetul Național al PAC a hotărît să adreseze o scrisoare președintelui Ion Iliescu, prin care să-l ceară să nu promulge Legea impozitului pe venitul agricol. PAC va negocia o soluție politică cu partidul de guvernămînt doar împreună cu celelalte partide din CDR. Conducerea PAC a stabilit și strategia electorală în vederea unor posibile alegeri anticipate: atragerea oamenilor de afaceri. Se dorește obținerea a 11% din locurile parlamentare.

● Șeful diplomației salvadoriene la București

Ministrul de Externe al Republicii Salvador, aflat în vizită oficială în România, a estimat că relațiile dintre cele două țări se pot îmbunătăți, atît pe plan politic cit și economic. S-au stabilit cîteva domenii de interes comun. "România și Salvador au trecut prin dificultăți asemănătoare, ambele țări îndreptîndu-se acum spre democrație și economia de piață", a opinat șeful diplomației salvadoriene.

Pagină realizată de
RALUCA STROE-BRUMARIU
și **MARIAN CHIRIAC**

TIA SERBĂNESCU

Confuzii anticipate

Considerate de dl. Coposu drept unica soluție pentru rezolvarea crizei actuale și de dl. Năstase drept cea mai proastă soluție, alegerile anticipate par să fi devenit preocuparea de căpetenie a partidelor în momentul de față. Prevăzătoare, atât Opoziția cât și Puterea au avansat câte o condiție prealabilă: astfel, Opoziția consideră inevitabilă crearea unei noi majorități parlamentare și schimbarea – în consecință – a formulei guvernamentale; Puterea, în schimb, consideră inevitabile alegerile locale anticipate ca primă treaptă în declanșarea procesului electoral. După cum arată sondajele, nici una din părți nu poate privi cu optimism confruntarea electorală – ba chiar, deși e flatată de câteva procente, Opoziția pare mult mai expusă în cazul unui eventual eșec. Experiențele anterioare arată că scotellele de pe hirtie nu prea se potrivesc cu cele din țig, iar pe de altă parte, ofensiva în teren a PDSR indică decizia partidului de guvernământ de a nu cruța nimic pentru a obține victoria. Partea cu adevărat îngrijorătoare a acestui elan electoral, brusc aruncat în fața populației pentru a-i da ocazia să-și înlocuiască scotellele sacsoși cu pronosticurile partidelor, este că el nu poate rezolva, la ora actuală, criza din care s-a născut. Câtă vreme Opoziția nu poate avea certitudinea unei victorii dotate, criza actuală nu va dispărea, ci doar va fi înlocuită cu alta, nițel mai proaspătă, dar nu cu mult diferită de cea existentă. S-ar putea ca, dimpotrivă, alegerile anticipate, în cazul că s-ar desfășura în această perioadă, să omologheze criza și nu s-o rezolve. Dar, cum nici una din părți nu pare grăbită și termenele eventuale indică ba toamna acestui an, ba primăvara viitoare, s-ar putea ca până atunci raportul de forțe să se clarifice. Cert este că deși s-a declarat împotriva alegerilor, PDSR a trecut primul la acțiune pentru a nu se lăsa surprins de o eventuală precipitare a evenimentelor. Primele lovituri au fost plasate în zona administrației locale, unde prefeții PDSR au trecut la destituirea primarilor aleși. Majoritatea victimelor acestui atac sub centura alegerilor o constituie, firește, primarii Opoziției. Cazul Vrăbesciu demonstrează cum nu se poate mai clar că atunci când interesele partidului o cor, PDSR nu se ostenește nici să ofere explicații și nici să respecte legislația. Dl. Octav Cozmincă, personaj recomandat de o lungă experiență de activist, reprezintă cea mai sinistru garanție că administrația locală va proceda la "restituție în integritate" a funcțiilor către partidul său. În fine,

pentru ca nimeni să nu mai înțeleagă nimic din toată această involburare a apelor politice și pentru ca toate mișcările să se piardă într-o ciudată gălăgie, în care sunetul unui conflict adevărat nu se mai deosebește de zgomotul unei diversivuni, aproape fiecare instituție și aproape fiecare partid apar prezentate ca prinse într-o decisivă înclinație internă. Printre cele mai spectaculoase dezvoltări se numără cele privind un conflict la virf în interiorul Serviciului Român de Informații și – cu ipoteză la fel de spectaculoasă – a fost avansată ideea unui conflict Virgil Măgureanu–Ion Iliescu. Nu e mai puțin adevărat că, ori de câte ori se apropie o campanie electorală, apare și ideea presupusului conflict Măgureanu–Iliescu, receptat mai degrabă ca un proverb – "vrabia mălai visază" – decit ca realitate. În sprijinul conflictului dintre "aripile" existente în cadrul SRI au fost citate demiterea generalului Gh. Diaconescu (șeful contraspionajului), presupusa demitere a generalului D. Cristea (alt adjunct al d-lui Măgureanu), precum și o serie in-

treagă de schimbări în teritoriu – mai cu seamă în județele din Moldova. Din afara SRI, conflictul a fost asigurat de participarea extraordinară a cazului Marin Pancea, fost consilier prezidențial, fost secretar al Consiliului Suprem de Apărare, a cărui demitere a coincis cu dezvoltările din presă potrivit cărora generalul Pancea figura pe statele de plată ale unor servicii secrete străine. Picată în toată speculațiilor privind reorientarea Armatei și a SRI înspre "normalizarea" relațiilor cu Rusia, conferința de presă a d-lui Virgil Măgureanu a părut o adevă-

rată lovitură de "glasnost". Se afla în țară ministrul Apărării din Rusia, Pavel Graciov, cu care dl. Tincea s-a grăbit să semneze acordul militar încă din primele ore ale vizitei și care nu s-a sfiit să-și spună opinia despre apropierea României de NATO încă de la aeroport: "Nu considerăm că este vorba de o apropiere totală, autentică, de NATO" ("Adevărul", 29 martie). În același interval încetase din viață generalul Ștefan Gușe, unul din martorii Revoluției și cel care, după ce participase la reprimarea Timișoarei, se opusese, la București, ajutorului militar sovietic. Cum încă un glas care ar fi putut lămurii vreedată "misterele" din decembrie fusese sigilat de o moarte considerată suspectă, întâlnirea d-lui Măgureanu cu presa a fost așteptată cu sufletul la gură. Spectacolul oferit de dl. Măgureanu a confirmat însă ciudatul ritual la care recurg instituțiile statului atunci când e vorba să-și îmbrace în "comunicativitate" absența oricărei dezvoltări. Astfel, înlocuirile din SRI au fost puse exclusiv sub semnul profesionalismului. Afirmarea contestată de presa care-l consideră pe dl. Diaconescu un "as" al contraspionajului și care evocă un dosar cu documente anti-Măgureanu deus de dl. Diaconescu într-un "fișet" din care aceștia ar fi dispărut. Acest simplu episod cuprinde în sine ceva din "strălucirea și mizeria" scandalurilor care fac adesea de neînțeles evoluțiile din România. Pentru că nimeni n-ar putea explica de ce un profesionist în ale contraspionajului depune documente compromițătoare într-un "fișet" fără a se asigura de securitatea acestuia și fără a-și asigura numărul necesar de copii. În aceste condiții, d-lui Măgureanu i-a fost foarte ușor să confirme lucruri deja cunoscute (implicarea KGB în decembrie '89) și să scude lipsa de rezultate spectaculoase ale SRI, punând-o pe seama nerodării instituției. Judecând după declarațiile d-lui Măgureanu, la patru ani de la înființarea sa, SRI pare mai degrabă o instituție plină de bunăvoință și reverențe, un fel de partener de dans al evenimentelor. Un partener de dans atât de timid și de încurcat încât își calcă împrejurările pe picioare, dar are grijă să-și ceară scuze pentru stângăcie. Uneori stai și te întrebi dacă sub firma galantă a SRI celelalte șase-sapte servicii de informații nu-și dau mâna pe furie sau își reglează conturile (după caz) mimind apărarea intereselor naționale. Așa stind lucrurile, alegerile anticipate nu s-ar justifica decit dacă ar putea oferi siguranța că forțele democratice, câștigându-le, ar elibera societatea de sub zodia confuziilor și defectiunilor care o alușe acum. Din păcate, temelul acestei certitudini rămâne în sarcina unui viitor prea scurt pentru o miză atât de importantă.

HORATIU PEPINE

Alegeri condiționate

Tema alegerilor anticipate pare să lăsa din faza strict teoretică. Într-un fel sau altul, aproape toate partidele parlamentare au formulat ideea alegerilor înainte de termen din perspectiva proprie. Încă de anul trecut, țărâniștii afirmă că singura soluție pentru ieșirea din actuala criză politică este o nouă consultare populară, care să conducă la o configurație parlamentară aptă să creeze un guvern puternic. La o dată mai apropiată, PUNR, dezorientat de ratarea intrării în Guvern, propunea PRM și PSM o coaliție de stînga, cu scopul declanșării alegerilor anticipate. Stînga pare sigură de forțele sale și după toate declarațiile publice se așteaptă la o victorie după modelul ultimului scrutin din Polonia, pe care de altfel PSM, în tradiția internaționalismului comunist, l-a întâmpinat cu entuziasm, ca pe o reușită personală. PSM și-a câștigat în mod irevocabil un loc în noul sistem al partidelor politice românești și așteaptă acum cu răbdare ca în țările ieșite din comunism foștii militanți comunisti, cu fața schimbată, să revină la putere. Dezbaterile din Senat de săptămîna trecută despre trecerea PCR și PSM în afara legii, proiect liberal vechi de doi ani de zile, a părut de o ridicolă inactualitate. Momentul prielnic a fost de multă vreme pierdut și acum comuniștii fac apel, în mod paradoxal, tocmai la instanțele europene. E cu adevărat spectaculos să vezi cum membrii CPEx își caută salvarea la Consiliul European.

Dacă stînga rămîne sub tutela puterii de la Cotroceni și nu îndrăznește prea multe lucruri pe cont propriu, PDSR își poate permite să vorbească cu mai mult acoperire de alegeri anticipate. Adrian Năstase vorbea cu ceva timp în urmă de alegeri locale înainte de termen. PDSR, fostul FDSN, are mari greutăți în a-și identifica aderenții printre primarii și consilierii aleși pe listele FSN în februarie 1992. Are prin urmare nevoie de constituirea unei rețele proprii de partid în administrația locală: primari și consilieri care să dea seamă în fața partidului de acțiunile lor. Așa cum era de așteptat, nici unul dintre partidele cu bune rezultate la locale din februarie nu a putut accepta această idee, care, pe de altă parte, și-ar găsi cu greu o justificare politică sau constituțională. Se poate oare vorbi cu adevărat de eșecul primei echipe a admi-

nistrației locale liber alese, în condițiile în care Legea taxelor și impozitelor locale abia a ieșit din Camera Deputaților? De-abia de aici înainte ar putea începe o adevărată competiție, deși rămîne să fie elaborată și Legea bugetelor locale, singura care oferă autonomiei locale întreaga consistență. Convenția Democrată respinge ideea alegerilor locale înainte de termen, dar o respinge și PDAR, cu cele mai bune rezultate proprii la scrutinul din februarie, o respinge și PUNR, care, în Transilvania, a încercat, mai mult decît oricare alt partid, să întărească autonomia primărilor. Adrian Năstase, la conferința zonală a PDSR de la Cluj, vorbea pe un ton de condamnare despre ceea ce a numit improvizatiile legislative ale PUNR și, de bună seamă, mai ales ale domnului Funar.

Problema alegerilor legislative anticipate se pune însă în alți termeni. Săptămîna trecută, în cadrul unei întrevederi improvizate, dl. Corneliu Coposu a spus liderilor PDSR că dacă pînă la toamnă nu se poate ajunge la un compromis politic între PDSR și Opoziție, atunci singura soluție pentru depășirea crizei politice o reprezintă alegerile înainte de termen. Domnul Coposu reproșa de fapt liderilor PDSR maniera neproductivă în care au condus negocierile. După toate înțelirile formale între delegațiile partidului de guvernământ și cele ale Opoziției nu s-a putut reține nici o ofertă concretă. Neîndoielnic, oferta trebuie să vină din partea guvernărilor, dar ei s-au menținut deocamdată în sfera largă și rarefiată a generalităților. Domnul Năstase, în cursul întrevederii de care am amintit, a respins ideea organizării alegerilor în acest an, dar, pe de altă parte, pare să le considere de neevit la începutul anului următor. Partidul Democrat, la rîndul său, corelează soluția anticipării alegerilor de rezultatul dialogului politic între PDSR și Opoziție. PDSR nu se grăbește însă nici să facie un pact politic care să conducă la altă majoritate parlamentară și implicit la un nou guvern, dar nu are destule motive nici pentru urgentarea alegerilor.

În realitate, nici un partid nu e pregătit să intre în campania electorală. Ultimele sondaje de opinie nu sînt cu adevărat încurajatoare nici pentru partidul de guvernământ și nici pentru partidele Opoziției. Sporul înregistrat de Opoziție este precar și nu îndreptățește prea mari entuziasme. Lecția acestor sondaje este mai degrabă aceea că principalele partide parlamentare ar trebui să gîndească o soluție viabilă de echilibru politic în cadrul existent. Primul pas revine desigur PDSR, care, și e regretabil acest lucru, pare dispus să cedeze numai în cazuri de forță majoră, cum s-au dovedit a fi presiunile mediilor politice și financiare internaționale.

STEVEN SAMPSON

Dedublarea, diversiunea și conspirația

Cînd traduc din limba română în limba engleză, cuvîntul cel mai greu de tradus este "dedublare". Uneori înseamnă "duplicitate", alteori "disimulare", dar traducerea, ca orice traducere, pierde ceva. Pentru că, în realitate, nu aflăm nimic despre modul cum românii se poartă unii cu alții și cu străinii. Dintre toate caracterizările negative ale românilor - cele făcute de străini și cele făcute chiar de români -, dedublarea este cea mai complexă. Complexă pentru că nu înseamnă pur și simplu că nu poți crede ceea ce îți spun oamenii. Mai înseamnă și că oamenii nu cred ce le spun.

În vechiul regim, dedublarea era instituționalizată. La ședința de partid, toată lumea știa că toți cealaltă mint. Adică ceea ce spuneau oamenii în public nu era ceea ce gîndeau în particular. De fapt, cele două tipuri mai ieșite din comun de oameni din România erau comunistul adevărat și adevăratul disident. Ambii spuneau în public ceea ce credeau și în particular. Cînd am fost la "Ștefan Gheorghiu", în 1980-1981, am cunoscut doar cîțiva comuniști convinși; majoritatea erau "membri de partid". Iar disidenții din această țară erau considerați deseori fie proști, fie bolnavi psihic. De cîte ori nu am auzit eu întrebări legate de Goma sau Doina Cornea, de genul: "Ce e cu asta? Ce vrea?"

Ideea dedublării a fost analizată de scriitorul polonez Czesław Miłosz în cartea sa "The Captive Mind", apărută în 1952. Cartea se referă la intelectualii polonezi și la compromisurile pe care le făcuseră, ceea ce este în mod clar relevant pentru România, la felul cum cei mai brutali colaboratori se consideră acum disidenți, ba chiar "eroi". În carte, Miłosz are un capitol despre "ketman". "Ketman" este un cuvînt persan care exprimă capacitatea persoanelor de a le spune turelor ceea ce doresc ei să audă. "Ketman" este dedublare. Era o prostie să le spui celor de la putere adevărul. Să-i minți sau să fii sigur că ei nu știu exact ce gîndești constituia un mecanism de supraviețuire și, în cele din urmă, ajungea un talent.

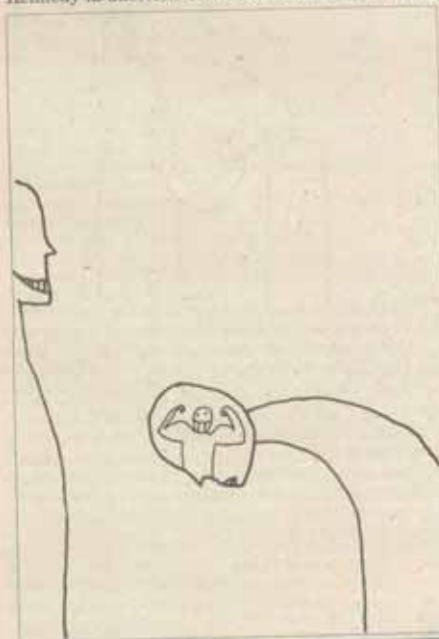
În mod evident, România era o societate de tip "ketman". Într-o societate în care oamenii nu aveau nici o putere, "ketman" era o armă a celor slabi. Poate de aceea România are actori mari și teatre valoroase, oameni care pot crea personaje prin acte și declarații publice. În acest sens, România a fost, sub Ceaușescu, o societate formată din actori. Ideea că o declarație publică nu avea nici o legătură cu gîndurile personale ale celui care o rostea era parte integrantă a vieții din România. Deși mulți nu recunosc, acesta era un lucru pe care copiii noștri trebuiau să-l învețe: să mintă (sau cel puțin să nu spună adevărul) la școală, să spună adevărul acasă. Milan Simecka, scriitor ceh, scrie, în cartea sa "Reînnoirea ordinii", cum părinții înnebuneau pur și simplu cînd copiii lor încercau aceste coduri: cînd îi spuneau profesorului că părinții săi îi urau pe ruși, sau cînd mințeau acasă. Bănuiesc că situații similare au existat și în România, unde presiunile pentru dedublare erau așa de mari.

Fîind străin, am înțeles că unii oameni mi se pot prezenta într-o lumină greșită. Mai deconcentrat era situația cînd îmi reproșau că eu îi mințeam. Cînd am făcut niște cercetări aici, în satul Feldioara, la Consiliul Popular Județean Brașov, la Academia "Ștefan Gheorghiu" și la alte școli de partid, am întîlnit persoane oficiale care, normal, doreau să știe ce făcea aici un antropolog american, un antropolog care vorbea românește. Le explicam proiectul meu, faptul că studiam, de exemplu, cum reuseau conducătorii localităților să facă față diverselor probleme (știința conducerii). Îmi repetasem discursul cît mai bine. Totuși, mai tîrziu, am aflat că mulți nu m-au crezut. Eram spion, venit într-o oarecare misiune, iar localitatea lor trebuia să fie "strategică" și "este clar" că americanii doreau să descopere ceva. Unele dintre aceste oficialități încercau să mă îmbete și apoi întrebau: "Și acum, Ștefane, ce urmărești de fapt, ce cauți la noi?". Cînd insistam asupra faptului că făceam exact ceea ce le spuseseam că fac, studiam liderii locali, mă pri-

veau cu neîncredere. Imposibil. Trebuie să fi avut un plan secret. De vreme ce ei erau "actori", în sensul dedublării, trebuia să fii și eu la fel. Românii plecau de la ideea că oricine spunea ceva în public mințea și că numai după ce se stabilesce o relație specială - un fel de prietenie, cu ajutorul țuicii - ieșea la iveală adevărul.

Aici apare și legătura între dedublare și conspirație. Dacă fiecare declarație publică doar ascunde adevărul, atunci oamenii acționează, natural, conform unei teorii a conspirației. Relațiile sociale presupun încercarea de a descoperi planul secret al individului. Ceea ce caută el. Nimic nu este ce pare a fi, de vreme ce declarațiile sau acțiunile publice ascund sau maschează sentimente alternative.

Românii operează astfel cu o teorie a conspirației. Teoriile conspirației, cu intrigile și diversiunile lor, seamănă cu astrologia: poți obține oricînd o confirmare și este imposibil să fie dezaprobată. Ori ce dată care pare să dezaprobe conspirația - gîndiți-vă la urice fel de scenarii, de la asasinarea lui Kennedy la diferitele teorii referitoare la Revoluția

din Decembrie 1989, la conspirația iudeo-francmasonico-ungară împotriva "ării", orice astfel de dată, deci, care pare să falsifice conspirația este integrată în altă conspirație: face parte dintr-un plan secret mult mai sofisticat, dintr-o diversiune. Sau, exprimat în termeni mai simpli, "Este clar".

România este interesantă pentru că cel mai complicat fenomen poate fi întotdeauna explicat ca simplă conspirație... "e clar că..."

Stalin, Ceaușescu și Vadim Tudor au lucrat, toți, cu teorii ale conspirației. Orice critică sau dificultate făcea parte dintr-un plan major de distrugere a Uniunii Sovietice sau de a submina suveranitatea României. Anti-sovietism atunci, "anti-românism" acum. Eu însumi am fost acuzat ca fiind "anti-român" (E clar!). Dar gîndirea conspirativă se aplică și în cazul Opoziției: ceaușisti, Securitate, aproape mistică "Putere" (imposibil de tradus în engleză), ruși, "ei". Și Opoziția are marile șale conspirației. Singura diferență este în ceea ce privește persoana care conduce conspirația, adică "ei". Este ca și cum în România nu ar putea exista un simplu "accident", o "coincidentă", o "întîmplare". Într-o societate atît de haotică și care are atîta nevoie de o "teorie a haosului" nu avem decît teorii despre conspirație.

Teoriile despre conspirație, acuzațiile de "diversiune" sînt cîteva din moștenirile dedublării. Dedublarea se află în spatele tuturor teoriilor referitoare la evenimentele din România din 1989. O dată, doar o dată, mi-ar plăcea să citesc o relatare despre decembrie 1989 care să se bazeze mai degrabă pe "haos" decît pe conspirație, o relatare care să includă lucruri cum ar fi șansă, întîmplare, greșeli, ignoranță și grupuri de interese necunoscute. Șansă și complexitate în loc de scenariile Marelui Plan atît de mult vehiculate de Putere și de Opoziție, cît și de omul de pe stradă. Poate de aceea istoria evenimentelor din 1989 nu a fost încă scrisă; nimeni nu poate accepta faptul că nu a existat nici o Mare Conspirație sau Mare Complot, nici un Regizor al Rîului în spatele scenei, care să "manipuleze" și să creeze "diversiuni". În schimb, adevărata istorie a momentului decembrie 1989 ne poate arăta oameni adevărați care au acționat în funcție de informații nesigure și de interese proprii. Sînt actori, dar nu există un regizor. Ce ironie ca actorii și regizorii să joace un rol așa de important în descrierea și interpretarea acestor evenimente! În ce altă țară un regizor - persoană care se presupune că trebuie să manipuleze actorii - și-ar asuma rolul de istoric și și l-ar lua în serios. Acum că "Oglinda I" s-a terminat, hai să vedem ce se întîmplă cu povestea lui decembrie 1989 - "Oglinda II".

În ceea ce mă privește pe mine, sînt sigur că voi fi acuzat ca fiind... doar o altă diversiune. Este clar!

RESTAURAȚIE ÎN CULTURĂ Slobozia - un oraș care se refuză pe sine

În ziua de 21.03.1994, Televiziunea Română a realizat emisiunea "Venii cu noi pe programul doi" în orașul Slobozia. Avînd ca temă generală "Provincia și provincialii", orașul a fost prezentat drept ceea ce este, adică o provincie ca oricare alta în această țară. Prin urmare, au fost punctate atît "aspecte negative", cît și "aspecte pozitive" existente în oraș, conform grilei de interpretare a primarului Ioan Pinter, independent pe listele PD (FSN). Și totuși Consiliul local, în frunte cu primarul, s-a întrunit în ședința extraordinară din 25.03.1994, unde a fost inferată, cu indignare, "lipsa de profesionalism" a Televiziunii Române, dorindu-se totodată ca o nouă echipă a Televiziunii să realizeze un nou film despre o altă realitate a Sloboziei, anume aceea "pozitivă", pe care o vîd o parte din consilierii și domnul primar Ioan Pinter. Acest domn primar nu acceptă realitatea "negativă" prezentată în filmele Televiziunii, ca și cum ar fi vorba de realitatea altui oraș. De exemplu, imaginile cu romii slobozieni sînt respinse cu vehemență și cu dispreț de dl. primar. Lipsa de considerație arătată public de către primar acestei minorități naționale, îl pune pe șeful orașului în situația clară de a încălca art. 4 (2) și art. 6 (1, 2) din Constituția României și, astfel, se creează posibilitatea ca, în baza art. 34 (b) din Legea 69/1991, dl. Ioan Pinter să fie demis.

Și pentru ca neasumarea realității ca atare de către primar și consilierii săi să aibă o acoperire, a fost găsit și un "vinovat" în persoana lui NICOLAE STAN, consilier-șef al Inspectoratului pentru Cultură Ialomița. Deoarece dl. Stan a fost coleg de facultate cu Dana Deac, realizatoarea emisiunii, și, în plus, este și președintele PAC, filiala Ialomița, se înțelege, spun primarul și consilierii, că imaginea "rea" a Sloboziei în lume a fost manevrată de dl. Stan cu scopul evident de a compromite conducerea orașului și a județului.

Dar acest stil stalinist, anacronic, s-a extins și la instituția Prefectului, astfel încît acesta a luat decizia de a-și retrage avizul dat d-lui Nicolae Stan pentru funcția de consilier-șef al Inspectoratului pentru Cultură Ialomița.

Toată scena este un amestec de hilar și straniu, și ea reflectă, în mic, ce se petrece astăzi în toată România.

NICOLAE STAN

Restaurație la vamă

Începând cu data de 1 martie a.c., oficiile poștale nu au vrut să mai expedieze în străinătate imprimate. Explicația: presuni din partea vămii (lipse de orice bază legală), ca toate imprimatele expediate în străinătate să treacă prin vamă. Oamenii erau îndrumați spre Oficiul poștal 67 din strada Virgiliu, care are serviciu vamal. Aici, funcționara care se ocupa de imprimate explica solicitantilor că toate imprimatele expediate în străinătate trebuie supuse controlului vamal, deoarece s-au găsit între paginile unor ziare documente secrete, benzi video și droguri. Ca urmare, nu se mai primeau ziare legate cu banderolă și nici cărți în plic cu colțul tăiat și cu specificația "imprimat", cum se procedea în toată lumea și se proceda și la noi înaintea acestei decizii. Toate imprimatele se împachetau la vamă, după o verificare prealabilă, ceea ce adăuga costului normal al expedierii o taxă vamală și o taxă de împachetare. Cîntărirea se făcea după împachetarea în neenumerate hîrtii, iar ziarul ajungea să cîntărească dublu. Astfel înct oamenii au avut surpriza ca expedierea unui ziar în străinătate, care înainte era 130 lei, să coste după noile prevederi 725 lei (înainte de majorarea generală a taxelor poștale de la 1 aprilie). Mai mult decît atît, era obligatorie completarea unei fișe cu: datele personale ale expeditorului (nume și adresă), autorul, titlul publicației și anul apariției, precum și o declarație că publicația respectivă nu conține materiale secrete. Acest control riguros al trimiterilor de imprimate în străinătate constituie un factor de presiune psihologică asupra expeditorilor, existînd riscul ca informațiile astfel dobîndite să poată fi utilizate împotriva lor. La toate acestea se adaugă dificultatea expedierii imprimatele în străinătate de la un singur oficiu poștal din București, la un oraș cu peste două milioane de locuitori, fapt ce imită practicile centralismului comunist.

La scurt timp, revista "22" a primit numeroase reclamații din partea unor persoane care nu primiseră revista trimisă prin noul procedeu, în timp ce înainte o primeau regulat.

Revista "22" consideră că sistemul actual prejudiciază, pe de o parte, libertatea de circulație a informației și, implicit, libertatea presei (constituind o formă de cenzură), și pe de altă parte dreptul cetățeanului de a trimite neîngrădit publicații în străinătate (constituind o încălcare a drepturilor omului). De aceea, revista "22" a inițiat o anchetă pentru clarificarea motivelor acestei schimbări.

Ne-am adresat în primul rînd Direcției vămii, presupusa autoare a deciziei de modificare a regulii de expediere a imprimatele în străinătate. Acolo nu a fost posibil să trecem de portăreașă și orice încercare de a sta de vorbă cu cineva din conducerea Direcției vămii a fost sortită eșecului. Octavian Fleșariu, șeful serviciului cooperare, care se ocupă și de relațiile cu presa, ne-a spus telefonic să ne prezentăm întrebările în scris și ni se va răspunde tot în scris în două zile. Am încercat zadarnic să aflăm care este baza legală a acestei schimbări. Răspunsul a fost invariabil: "veți primi în scris peste do-

uă zile". Ca urmare, revista "22" a redactat un protest, adresat Direcției vămii, în care se arată că instituirea noului regim este abuzivă și în care sînt expuse consecințele lui negative: însoțit de o listă de întrebări pentru clarificarea motivațiilor acestei decizii. Totodată, protestul a fost înmînat rapoartorilor Consiliului Europei, domnilor König și Jansson, cu ocazia vizitei lor la București și a fost prezentat în cadrul conferinței Federației Internaționale a Editorilor de Jurnale, ce a avut loc la București în zilele de 27-28 martie a.c. Odată cu depunerea protestului la Direcția vămii, revista "22" a solicitat și o audiență domnului secretar de stat Mihai Pănzariu, în aceeași problemă.

După trecerea celor două zile, nimeni de la Direcția vămii nu știa de soarta adresei noastre. De la poartă ni s-a spus că a fost trimisă serviciului persoane fizice. Serviciul persoane fizice a spus că nu se află la ei și să încercăm la serviciul procedură. Serviciul procedură a zis că n-a primit-o și să mai încercăm la serviciul persoane fizice, dar, oricum, Direcția vămii nu ar fi dat nici o dispoziție de acest fel, fiind o problemă exclusiv a poștei. Am revenit cu telefonul la serviciul persoane fizice. De data aceasta ni s-a spus că, într-adevăr, adresa noastră se află la ei și că ni se va răspunde în decurs de 30 de zile, cit este termenul legal.

Am continuat ancheta adresîndu-ne Direcției poștelor. Directoarea Direcției poștelor, Ileana Chiraleu, și directorul adjunct, Andrei Marinescu, ne-au asigurat că nu au dat nici o dispoziție oficiilor poștale să nu mai primească imprimate și nici nu au primit din partea vămii o astfel de dispoziție. Ei își explică situația prin conflictele frecvente pe care funcționarii poștei le-au avut cu vama din cauza imprimatele. Multe imprimate au fost returnate de vamă însoțite de procese verbale de nereglu și funcționarii poștei sancționați. La Oficiul poștal numărul 1 din București, de pildă, o funcționară a primit 300.000 lei amendă pentru că a acceptat în plic cu colțul tăiat o carte de patrimoniu, deși aprecierea valorii de patrimoniu nu e de competența funcționarilor poștei. După părerea noastră, această explicație nu lămurește cum de mai multe oficii poștale, din sectoare diferite, au decis simultan "de capul lor" ca începînd cu 1 martie să nu mai primească imprimate pentru străinătate. Oricum, Direcția poștelor ne-a asigurat că va da dispoziții tuturor oficiilor poștale să primească imprimate pentru străinătate ca și înainte.

Ne-am obișnuit deja cu acest mod de a da vina exclusiv pe funcționarii inferiori. De vină nu este Direcția poștelor, ci, chipurile, funcționara de la ghișeu poștal, nu Direcția vămii, ci vameșul care a interpretat abuziv instrucțiunile primite. Hotărârile ce ar putea avea consecințe neplăcute sînt transmise pe căi ocolite, de cele mai multe ori verbal. Nimeni nu știe nimic și nu răspunde de nimic. Toate aceste mărunturi șicane au însă, de multe ori, o rezultat în îngrijorătoare: erodarea treptată a unor drepturi și libertăți. Nu așa se instalează "restaurația"?

OANA ARMEANU

"Destin românesc"

Vineri 25 martie, la sediul din Alea Alexandru al Fundației Culturale Române, s-a organizat lansarea primului număr al revistei "Destin românesc" (revistă trimestrială de istorie și cultură Chișinău-București), în prezența redactorului-șef Alexandru Moșanu și a citorva dintre membrii redacției (Ion Caproșu, Nicolae Boșcan, Apostol Stan, Ion Șicșanu, Anatol Petrencu, Alexei Agachi, Vladimir Beșleagă). Din partea română au participat Augustin Buzura, președintele Fundației Culturale Române, istoricul literar Zigu Ornea, Ioan Scurtu, directorul Arhivelor Statului, Carmen Firan, Mihai Giugariu, Dan Berindei, Ion Pașcu ș.a. Încercînd să dea o replică de natură culturală tendințelor actuale de izolare a Basarabiei de România și de punere în discuție a unității românilor, noua publicație își propune să contribuie la restituirii memoriei istorice prin studiile unor specialiști din diverse domenii (istorie, lingvistică, etnografie, sociologie, folclor). "Un loc aparte (scrie redactorul-șef Alexandru Moșanu în Argumentul revistei "Destin românesc") îl vor ocupa teme dedicate politici de rusificare, de deznaționalizare și exterminare fizică a basarabenilor, politică promovată de regimul țarist și sovietic pe teritoriile românești ocupate de URSS în 1940 și cunoscute astăzi de puțin, nu numai de publicul larg, dar și de specialiști. Istoriografia pusă în slujba acestor regimuri a avut menirea să contribuie la înveșnicirea ocupației pămînturilor ane-

Alexandru Moșanu și Augustin Buzura

xate și niciodată nu au avut interesul să dezvăluie mecanismul de colonizare forțată a Basarabiei. (...) Cei ce interpretează istoria spațiului dintre Prut și Nistru în stil imperial au reușit să facă în așa fel ca tema unirii Basarabiei cu patria mamă în 1918 și a integrării ei cu toată țara să rămînă extrem de politizată, să fie transformată de forțele ostile nouă într-un "cap de acuzare" împotriva României. Am fi onorați (a încheiat Alexandru Moșanu) dacă specialiști care în prezent desfășoară programe mai cuprinzătoare de cercetare a istoriei Basarabiei în perioada dintre 27 martie 1918 și 28 iunie 1940 ar încredința revistei "Destin românesc" rezultatele investigației lor."

GABRIELA ADAMEȘTEANU

Școala Tinerilor Lideri Politici

Adepților teoriei Malta (Occidental = SUA a dăruit iar România imperiului rusesc) și comentatorilor politici deziluzionați de prestația politicianilor momentului ("dacă ar scoate acum un tânăr, niște tineri", suspină ei săptămînal) le-a oferit o replică Centrul pentru Pluralism (directoare Luminița Petrescu). Vineri 25 martie 1994, în spațiile Editorii Humanitas, a avut loc deschiderea oficială a Școlii Tinerilor Lideri Politici (ȘTLP), finanțată de Institutul pentru Democrație în Europa de Est (IDEE). Printre personalitățile invitate cu această ocazie s-au aflat: Irena Lasota, președinta IDEE, Mark Askino, atașatul cultural al Ambasadei SUA, Jeffrey Jamison, atașatul cultural adjunct, numeroși reprezentanți ai presei. Cu această ocazie, Călin Anastasiu, Stelian Tănase și Dan Pavel au lansat revista "Polis".

Irena Lasota (centru) la deschiderea Școlii

Prin probe scrise care le-au verificat cunoștințele și gândirea politică și prin probe orale de limba engleză, au fost selectați pentru ȘTLP 30 de tineri, membri din PNȚCD, PNL, PDSR, PAC, PL '93, UDMR, Uniunea Armenilor din România. Nu au fost invitați să ia parte la concurs reprezentanți ai PRM, iar PSM a refuzat să participe. Programul școlii se desfășoară pînă la sfîrșitul lunii iunie și va consta în opt întâlniri bilunare, la sfîrșit de săptămîină, în care experți români și americani vor ține prelegeri și vor răspunde întrebărilor pe teme politice: partide și grupuri de presiune; doctrine și platforme politice în competiția electorală în perioada de tranziție; structuri de guvernare; procesul de structurare politică în România rezultat în urma alegerilor din '92; securitatea europeană din perspectivă românească; Uniunea Europeană - baze legale și cadru instituțional. Proiectul prevede și invitarea unor lideri politici actuali care să răspundă întrebărilor venite din sală.

A murit într-adevăr comunismul? Pornind de la această întrebare, Irena Lasota, directoarea IDEE, în prima prelegere, a plasat România într-un context larg, mai degrabă surprinzător pentru obișnuințele românești: ele așază de regulă România singură - fie în centrul lumii, fie într-o izolare totală. Diferențe de interpretările obișnuite erau și "polii" contextului: Polonia nu mai apărea ca un model de țară democratică pentru că, deși a fost țara primelor alegeri libere, nu are încă o Constituție. Rescrierea legii electorale, modificarea rolului președintelui, Parlamentului etc. în funcție de cei care se află la putere nu sînt lucruri pe care să și le permită un stat modern, în schimb legislația clară a Cehiei și Estoniei le recomandă ca țări ieșite din "bolșevizare".

Un tânăr a amintit că în traduceri actuale apar dificultăți din cauza lipsei unor cuvinte în limba română. "Există și cuvinte care au fost compromise", a răspuns Irena Lasota, "de exemplu voi sînteți activiști", le-a spus celor de față și toată sala a ris, contrariată. Într-adevăr, cei de față nu aveau aerul obișnuit de activist: erau foarte tineri, nici timidiză nici înfipț, vorbeau fluent englezeste și, mai ales ascultîndu-l, ar fi fost greu să-ți dai seama din ce partid vine fiecare.

GABRIELA ADAMEȘTEANU

MIRCEA MARTIN

“Dacă politica și buna-credință”

- Interviu realizat de Gabriela Adameș

Nu cred că publicul este total dezinteresat de autorii români

Editura pe care o conduceți de patru ani produce și vinde cartea “care rămâne”, cum a spus colegul dvs. Gabriel Liiceanu. Cum au continuat să apară traducerea cărților de mare valoare în acești ani?

În aparență, editura “Univers”, cu programul ei aproape în exclusivitate destinat traducerilor, părea să fie avantajată după revoluție. S-a dovedit însă exact contrariul. Editorii particulari care au apărut (unii cu intenția de a rămâne, alții doar cu aceea de a da lovitură și de a se retrage apoi în domenii mai profitabile) s-au aruncat asupra literaturii străine. În acest moment oferta de literatură străină este atât de mare încât riscă să devină exclusivă. Asistăm chiar la refuzul multor librării de a comanda cărți de autori români; aceasta este una din tristețile momentului. Părerea mea este că refuzul nu corespunde unui dezinteres total din partea publicului românesc, ci este doar rezultatul comodității unor librării. S-a întâmplat însă un fenomen previzibil: majoritatea editurilor particulare nu publică literatura de conștientizare, care a lipsit în trecut din programul editurilor noastre. Trebuie să ne întoarcem acum înapoi și să constatăm că, în ciuda cenzurii ideologice, ceea ce s-a publicat la editurile românești – și în primul rând la editura “Univers” – în acest domeniu al literaturii străine a fost de foarte bună calitate. Rezistența oficială în fața literaturii străine (mai ales în ultimii ani ai lui Ceaușescu) i-a făcut pe editori să aleagă extrem de atent autorii publicați, iar singurul lor argument valabil a fost cel valoric. Publicul românesc i s-a oferit spre lectură cărți de mână întâi: maculatură a fost politică, ideologică, nu literară. Fiește că “Univers” nu poate renunța la tradiția ei: nu poate publica literatură comercială, nici măcar pentru a se rentabiliza. Am avut însă și cărți cu un tiraj de 100.000 de exemplare, precum, să zicem, “Prețul succesului” de Barbara Taylor Bradford. Dar acesta este nivelul nostru cel mai de jos, care oricum este foarte ridicat față de ceea ce se găsește, de cîtiva ani, pe tarabe. Noi am refuzat să publicăm, de exemplu, “Scarlett”, pentru că o asemenea carte ni s-a părut lamentabilă. Am publicat în schimb “Magicianul” de Fowles și am obținut exclusivitate în România pentru romanele lui, după cum am obținut același lucru din partea lui Milan Kundera, alt mare scriitor contemporan. În genere, date fiind relațiile noastre vechi cu cei mai importanți editori străini, putem obține ceea ce ne propunem: cărțile cele mai bune, mai valoroase, nu neapărat cele mai vandabile, adică mai facile. Sînt convins că cititorii competenți pot să facă diferența între oferta noastră și oferta altora și contăm în continuare pe această atenție a publicului nostru. Am mărit numărul colecțiilor, am creat colecția “Ithaca” (destinată scriitorilor români din exil), “Recuperări” (pentru eseistii români din exil), am inițiat o colecție nouă pentru romanul de dragoste, intitulată “Amor” (în care vom publica romane erotice, dar de cea mai bună calitate). Îmi propun să încep o nouă colecție, intitulată “Spectrum”, dedicată unor cărți și unor autori din afară care au scris despre România. Ideea mea este că trebuie să ne obișnuim nu numai cu imaginea pe care o proiectăm noi înșine asupra noastră, ci și cu felul în care ne reflectăm noi în ochii altora. Această serie va începe cu “Danubius” al lui Claudio Magris, va continua cu cartea lui Klaus Heitmann “Imaginae României în spațiul german”, cu filmul “București” al lui Paul Morand

De ce subvenții ați beneficiat în acest timp?

Subvențiile interne au fost puține și reduse. Fiind critic literar și cunoscînd situația dramatică a editurilor care se ocupă de literatura română, am înțeles că cele mai multe s-au îndreptat către asemenea edituri.

Și așa ajungem la “Cultura Națională”; în ce fel “Cultura Națională” poate ajuta editura “Univers”? Ea nu este cuprinsă în acest holding.

Nu. Editura “Univers” s-a desprins din Ministerul Culturii încă în 1992, devenind societate comercială cu capital integral de stat. Programul editurii îl decidem noi, însă tot noi rămîm să răspundem și pentru un eventual faliment. (Faliment pe care, din păcate, îl putem da în fiecare lună, pentru că, așa cum se știe, plățile hirtne, tipografiei etc. trebuie făcute în avans, în vreme ce banii pentru cărțile noastre li primim la o lună, la două, la trei de la librării.) Iar impozitul pe beneficiu trebuie plătit lunar, ceea ce este o strângulare înimaginabilă: presupunînd că am cîștigat într-o lună cu o carte mai rentabilă, noi putem pune banii deoparte pentru alte cărți mai puțin rentabile. Problema supraviețuirii se pune din această cauză aproape lunar. În privința “Culturii Naționale”, nu se înțelege exact în ce măsură editura “Univers” sau altă editură mai are acces la subvenționarea de către Ministerul Culturii, de vreme ce se pare că acest holding va prelua întreaga sumă pe care Guvernul este dispus s-o investească în cultură. Aici mi se pare că se face o greșală enormă, pentru că se creează un monopol al subvenționării, care descurajează editorii privați în a mai editura vreun program cultural. Îi obligă, aproape, să facă numai cărți comerciale. Nu încurajează nici editurile care fac parte din holding să aleagă titlurile pe care le publică

Foto: Gina Martin

și a.m.d. În plus, eu nu sînt deloc sigur că decizia în legătură cu apariția titlurilor subvenționate va aparține editorilor și nu celei cupole centralizate. Înțeleg, sînt cărți, ediții importante care trebuie să devină comenzi de stat, dar nu este exclus ca o asemenea carte importantă să fie propusă și de o editură din afara holdingului. De ce să lăsăm ca un funcționar cultural să hotărască ce trebuie subvenționate și ce nu, în loc ca o asemenea decizie să aparțină unei comisii formate din intelectuali de prestigiu, a căror reputație morală să fie intactă și a căror competență să se recunoască? Înșelăm nu-

mirea acestei comisii trebuie să fie imparțială, dincolo de opțiuni politice; aici nu sîntem în domeniul politicii, sîntem în domeniul culturii. Iar deciziile acestei comisii trebuie, la rîndul lor, să fie făcute publice. Altfel ne vom trezi cu tot felul de “aranjamente” și servicii, iar nouă nu ne mai rămîne decît să protestăm. Și apropo de proteste, în calitate de președinte al Asociației Editorilor din România sînt uimit că Ministerul Culturii nu a considerat necesar să dea o explicație în urma protestului nostru, să ne invite la o discuție, să ne dea minime asigurări etc. Așa se face că, împreună cu Societatea Patronilor de Editură, cu Asociația Librarilor și cu aceea a Traducătorilor am constituit o Convenție pentru Protecția Producției Editoriale. La Convenție va adera și Uniunea Scriitorilor.

Mai există o viață a Uniunii Scriitorilor (sau măcar a conducerei Uniunii Scriitorilor) după ultimele jechine de scandal de la Consiliul Unirii?

Ar fi multe de spus aici. Mă rezum la câteva aspecte recente. Uniunea înesalfind în măsură să plătească salarii, cei mai mulți dintre funcționarii ei au plecat. Se pare că un proiect de contract pe care Laurentiu Ulici l-a negociat de cîteva luni se va realiza pînă la urmă. (Punînd la dispoziția unei firme străine Casa Monteoru, Uniunea va primi o sumă suficientă de bani care să-i permită să supraviețuiască.) Nu mai puțin important mi se pare însă faptul că în pregătirea alegerilor care trebuie să aibă loc anul acesta la Uniune, în luna aprilie, Consiliul Director a conceput un proiect de statut care, printre altele nouăți, acordă o multă mare autonomie filialelor locale, regionale, și o mult mai corectă reprezentare a lor în Consiliul Unirii. Acest proiect de statut urmează să fie dezbătut împreună cu reprezentanții filialelor săptămîna viitoare și apoi în cadrul unei ședințe a Consiliului Uniunii Scriitorilor. Dacă el va fi adoptat, înseamnă că aceste alegeri de la sfîrșitul lui aprilie se vor desfășura conform noilor prevederi, ceea ce mi se pare un cîștig atît în planul profesiei, cît și în acela al democrației.

Trăim o epocă în care impostura este favorizată

Să vorbim despre literatura de azi și despre starea criticii. După ce că e atît de greu să publici o carte acum, cînd ea apare, riscă să nu fie comentată, difuzată, vîndută. Nici în străinătate s-ar părea că nu există acel tip de critică care a existat la noi.

În România, în anii ‘60-’70 s-a produs o situație specială: prezența unor intelectuali de valoare în activitatea critică. Or, această activitate a avut ecou pentru că literatura (înșelăm și avut ecou, în măsura în care n-a fost o literatură aservită – sau cu totul aservită –, fiindcă, din păcate, în ultimă instanță, nu s-a putut evita aservirea. Revistele literare deveniseră un fel de inșule în care numele literare oficiale erau fie ignorate, fie umiliate, ceea ce producea interes și satisfacție în rîndul marilor public. În aceste reviste, ca și în paginile cărților de critică, erau prezentate operele scriitorilor autentici, căutați de marele public, pentru că spuneau, dacă nu adevărul, măcar o parte a lui. Critica literară a fost, mai ales în ultima etapă a dictaturii, o instituție care, spîrînd valoarea estetică și demnitatea scriurii, apăra în fapt un sistem de valori. Deci, și prin intermediul criticii se crea o complicitate între public și literatură. Critica literară ocupa un loc central în ansamblul literaturii, care, la rîndul ei, ocupa un loc central în ansamblul culturii. Aici mi se pare a fi unicătatea situației: literatura a fost locul în care s-a putut spune ceea ce în alte do-

menii era interzis. Od presie cîștigată în urma se poate scrie, dar, în serie nu mai are revuls plus, departajarea min mult mai greu. Ca și de și non-valoare. Trăim ra e favorizată. Aștept afirmare a imposturii – că. Acum impostura p cum vedem, înfloresce. nu, trebuie să recuno pierdut locul central. menază să ne obișnuim.

Dar în anii ‘50 care a Anii ‘50 au fost o pe lă, în care ideologia ju nant, ci chiar extermin un compartiment al e măsura după vigilența ră. Cîțite astăzi, artic rris, numai că pe atunc rîndul scriitorilor.

Ce urma după un as ridicarea dreptului de ses

Fiește că nu. Pier soarea erau lucruri cu tualii erau închisi atu minore (spusese) o fri carte interzisă. Brevve bibliotecile institutelor pensionarii închisorilor după fișierul Bibliotec Eu am terminat fișul cînd intram la facultate fensivă ideologică după În ‘57-’58 au avut loc a mitinguri studențești la Floreasca, la Casa de unde erau prelucrate cî țipene, de atitudine apo Oamenii dispăreau chis dînt, nu era de glumă.

Într-o asemenea discu din cîte am auzit.

Da. Unii colegi m-au de curaj ca s-o faci – u altul criticul C. Stănesc s-a întimplat nimic, dar fost exmatriculat din fi decît de ordinul dosare anumită schimbare: în foot exmatriculați și apo nolescu am fost totuși re cultate.

Statutul criticii s-a sch

La construirea acest cred că au avut o contr generația noastră: Ma Raicu, Nicolae Manoleac riu Cristea, George G sianu, Constantin Stănc (din acei ani, ‘65-’71), I Ulici. Criticii mai în vîr făcut front com. – ne-ar marxisti care și-au dat r ile perioadei prin care : eași perioadă și-au făcut chip strălucit oameni ca Marino, Al. Paleologu, I Cotruș, Cornel Regman dacă nu împărțeam a leași gusturi, eram de a bilităm criteriul estetic, el un criteriu decisiv, sel te, că trebuie să refacem (mai ales cu cea mai în piată) verigă. literatura

„Ar fi compatibile...”

eanu -

... cu libertatea de ex-
... revoluției din '89, totul
... același timp, ceea ce se
... sberația din trecut. În
... riniții de adevăr se face
... partajarea între valoare
... epocă în care impo-
... exista o cură cale de
... calea politică, ideologi-
... este infloră peste tot și,
... fie că ne convine, fie că
... atem că literatura și-a
... o situație cu care ur-

... acestor două mari obiective s-a creat solidarita-
... tea criticii, conștiința ei corporativă. Și, treptat,
... prestigiul ei în ochii publicului. Sigur că fără
... talent nu s-ar fi putut face nimic: dar s-a intem-
... plat să fie și foarte mulți oameni de talent im-
... pliciați în activitatea critică, considerată pînă
... atunci o activitate subalternă. S-a vorbit în
... acei ani (și cred că pe bună dreptate) de critică
... creatoare. Treptat, scriitorii și publicul larg au
... ajuns să aștepte verdictul criticii și să-l respec-
... te. Acest câștig esențial s-a păstrat și în anii
... '70, cînd Ceaușescu, prin foarte puțini acoliți ai
... săi, a încercat să-și realizeze mica lui revoluție
... culturală inspirată de chinezi. A existat atunci
... o rezistență intelectuală importantă, pe care
... n-ar trebui s-o ignorăm și în nici un caz s-o dis-
... prețuim. Printre cei care au făcut ce au putut
... pentru ca revenirea realismului socialist să nu
... se producă se numără Geo Bogza, Eugen Jebe-
...leanu și... Adrian Păunescu. În acei ani de în-
... ceput, profund de atuurile lui bine cunoscute,
... de interesul pe care-l stăruia în ochii regimului
... și ai lui Ceaușescu personal, Păunescu a încer-
... cat să-l convingă pe "Marele Cîrmaci" să renun-
... te la funestul proiect. N-a reușit, în schimb
... a reușit să ridice cota culturii personalității
... undeva foarte sus, unde nu mai era loc decît
... pentru hiperbolă și penibil.

Să ne oprim puțin la cazul Păunescu.

Eu cred că Păunescu nu poate fi redus la
... simpla etichetă de servitor al lui Ceaușescu. El
... n-a fost numai asta și, în orice caz, n-a fost asta
... în primul rînd. Ca să fim obiectivi, noi (înaintea
... celor care vor veni după noi și care vor citi
... cărțile cu alți ochi), dacă o să căutăm versuri
... anticomuniste apărute, trebuie să admitem că
... le vom găsi mai ales în volumele lui Adrian Pă-
...unescu. Dincolo de asta, revista "Placăra" a fost
... o revistă vie în care se mai spusese și adevă-
... ruri, în care se realizau oameni, în care se im-
... puneau uneori valori împotriva ierarhiilor ofi-
... ciale. Părerea mea în acei ani a fost că Păunescu
... plătește cu osanalele adresate lui Ceaușescu
... libertatea de a remedia cîte ceva din răul pre-
... zent în cultura și în societatea românească. Nu
... l-am mai văzut din anii aceia, cînd impresia
... mea a fost a unei duplicități de anvergură care
... avea un proiect de anvergură. Marea și trista
... mea surpriză, consternare chiar, este să descop-
... păr că Păunescu, după revoluție, cînd a fost liber
... să aleagă, a ales calea fidelității față de
... Ceaușescu. Deci, în acest fel el își confirmă nu
... numai anterioarele opțiuni politice pro-ceaușes-
... te, dar și versurile omagiale (pe care nu le in-
... clusese în volumele publicate!).

Mie mi s-a părut că Adrian Păunescu a intro-
... dus în mentalul românesc gîndul că este imposibil
... să faci un lucru bun (să afirmi valori opuse celor
... oficiale) fără să-l plătești printr-un compromis. Și,
... pe urmă, la el (și, după decembrie '89, chiar la re-
... prezentanții ai Opозиției) am văzut un amestec spe-
... cific, o megalomanie, sint tentată să spun de "for-
... mulă românească".

Am impresia că dictatura și încurajat acest
... tip de megalomanie prin restricțiile ei, prin te-
... ma față de reacția personalităților și, mai ales,
... prin grija de a evita cu orice chip solidarizarea
... acestora. Dictatura a cultivat personalitățile în
... sensul că era întotdeauna dispusă la concesii
... de ordin personal. Chiar și pe plan literar, unui
... scriitor reputat i se îngăduia "să spună" lucruri
... pe care un debutant nu putea risca nici măcar
... să le sugereze. Dar acestora n-au fost decît cir-
... cumstanțele favorizante (sau operante) pe un
... fond psihologic deja afectat în multe cazuri. La
... noi, megalomania intră în formula personalită-
... ții artistice și chiar (ceea ce e mai ciudat) inte-
... lectuale. Cine nu e megaloman riscă să treacă

drept lipsit de personalitate. S-ar părea că me-
... galomania n-are, într-adevăr, culoare politică.
... E prea înfaptă în specificitatea autohtonă. Poli-
... ticienii occidentali, spre a fi aleși, încearcă, pe
... cît le stă în putință, să evite vedetismul, ai
... noștri se aleg tocmai pentru că se poartă ca
... niște vedete. Dar să revenim la Păunescu, în
... legătură cu care am o ipoteză ce s-ar putea să
... vă surprindă. Părerea mea este că, după de-
... cembrie '89, Păunescu ar fi putut să aleagă și
... altfel. Ar fi putut să scrie cîteva articole și cîte-
... va poeme, ultrasincere, ultrasentimentale, în
... care să-și recunoască vinovăția și în care chiar
... să convingă. Ar fi putut fi recuperat de PNȚCD,
... sau de PNL (în care tatăl său fusese membru),
... ar fi putut trece în tabăra Opозиției și chiar
... deveni un protagonist al ei. Românii, în genere,
... iartă foarte ușor, uită foarte ușor sau nici
... măcar nu-și pun problema. Dacă el n-a ales așa,
... înseamnă că instinctul lui politic l-a îndemnat
... să facă astfel. Înseamnă că el a simțit...

Înseamnă că el mizează pe alți câștigători.

În orice caz, alegerea lui mi se pare simpto-
... matică pentru situația noastră politică.

Mai poate părea verosimilă această ipoteză
... după acuzațiile aduse de Păunescu lui Corneliu Co-
...posu, după ce tinerii din PNȚCD i-au pus căpîșna
... de porc pe gardul casei?

Fără îndoială, după imunitățile pe care le-a scrie
... despre Corneliu Coposu e greu de conceput o
... asemenea variantă, și eu nu înțeleg să mă mir
... că un poet ca Adrian Păunescu a putut coborî
... atîl de jos. Dacă există vreun om politic din
... evanșul actual care să merite respectul nostru,
... acela este fără îndoială Corneliu Coposu,
... măcar pentru cei 17 ani de detenție la care a
... fost supus fără nici o altă vină decît aceea de a
... fi fost membru al unui partid politic. Nu împăr-
... tășesc toate opiniile politice ale d-lui Corneliu
... Coposu, dar asta nu mă împiedică să-l respect.
... Ceea ce a făcut Păunescu (nu numai el, dar în
... primul rînd el) mi se pare abominabil. Pe de
... altă parte, trebuie să spun că n-am jubilat
... aflînd că un grup de tineri simpatizanți ai lui
... Corneliu Coposu au făcut ce au făcut în fața
... casei lui Adrian Păunescu. Admit că poate fi
... vorba de o exasperare tinerească sau de un sar-
... casm nu mai puțin juvenil. Dar poate constitui
... protestul un răspuns potrivit unui eficient la de-
... făimarea de proveniență ocultă? Reacția fi-
... rască trebuia să aibă loc în plenum Camerelor,
... printr-o dezavuare masivă a unor astfel de
... practici de către toți parlamentarii de bună-cre-
... dință. Dacă politica și buna-credință ar fi (în
... genere, dar mai ales la noi) compatibile.

Modelul nostru nu e Suedia, ci Turcia

Care vi se pare a fi lucrul cel mai grav în acest
... moment?

Presa vorbește despre frînarea reformei, de-
... spre vidul legislativ, despre "restaurație", de-
... spre reinstaurarea foștilor nomenclaturişti, de-
... spre apariția unei nomenclaturi economice
... ș.a.m.d. Toate acestea sînt în mare măsură
... adevărate, punctul nevralgic al societății romă-
... nești mi se pare a fi însă faptul că dincolo de
... voiața politică (manifestată sau implicată) a Pre-
... ședinției sau a partidului de guvernământ exis-
... tă, sub acoperirea democrației, o presiune ocul-
... tă care acționează la toate nivelele. Puterii.
... (Cînd spun Puteri nu înțeleg numai puterea
... politică, ci și aceea legislativă, economică sau a
... mass-media.) Mi-ar fi greu să denumesc aceste
... forțe altfel decît cu pe niște forțe oculte: nu pen-
... tru că ar fi total necunoscute, ci pentru că nu
... își asumă ceea ce fac. Revistele extremiste vor-
... besesc despre "oculta internațională". Acumasta ar

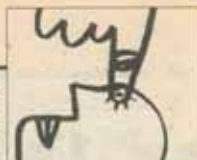

Foto: Gina Măruș

fi oculta națională, oculta internă care nu mai
... poate face jocurile ca înainte, dar, în schimb, le
... poate desface. Ea poate schimba accentele, po-
... te îndrepta spre piste false, poate provoca exa-
... gerări în susținerea unei cauze esențialmente
... juste, tocmai pentru a o compromite. Evident,
... crează diviziuni, s-a văzut de la început: tero-
... rismul din decembrie '89 n-a fost decît o
... imensă, monstruoasă diversivone, cu consecințe
... tragice în imediat și în durată, "păcatul origi-
... nar" al societății românești post-decembriste.
... De ani de zile, dincolo de retorica electorală a
... discursului politic, acțiunea politică este frî-
... nată, deturnată, deviată, ca și reforma economică.
... Am imaginea unui biciclist pe o bicicletă medi-
... cinală sau a unui șofer pe o mașină ale cărei
... roți sînt prinse în saboți: el face totată gesticula-
... ția mersului înainte, la dreapta, la stînga, acce-
... lerează ș.a.m.d., dar mașină rămîne pe loc.
... Sau înaintează foarte puțin, scrișnit și încet,
... mult prea încet față de ritmul pe care l-ar im-
... pune istoria contemporană și de care ar avea
... nevoie România. Iar ceea ce e mai grav este că
... omul de la volan știe că e blocat, acceptă bloca-
... rea, în schimb, se comportă ca și cum ar înain-
... ta, se prefacă că înaintează. Sîntem maeștri în
... arta de "a (ne) face că...". În acest rîstimp, țări
... cu un potențial uman și economic mai redus de-
... cît al nostru își regîșesc locul în Europa. Într-
... ziera nu servește țării, ci aceluia care vrea să
... întîrzie și care între timp se chivînesc și
... își consolidează pozițiile. Ea nu va amina de
... fapt revenirea la capitalism - și nici nu ne va
... pregăti mai bine pentru o asemenea transfor-
... mare -, ci va face doar ca în locul unui capi-
... talism de tip occidental (cu o protecție socială de-
... curgînd din creșterea economică) să avem unul
... de inspirație orientală, cu polarizarea averilor
... de-o parte și pauperizare extremă de alta. Mo-
... delul nostru nu e Suedia, ci Turcia! Halal!

Întrevedeți vreo soluție?

Soluția e în mîna tinerilor. Cum a mai fost.
... Din păcate, cei care au supraviețuit reprimării
... au fost forțați să plece sau să-și consume dezgu-
... stul în cinism. Vreau să cred că au rămas destui
... în stare să în totul de la capăt: nu printr-o nouă
... revoluție sau revoltă, dar printr-o reconstrucție
... morală și civică. Deși modelele sînt diferite și
... unele dintre ele mai imbiatoare decît altele, deși
... presiunile nocive se manifestă încă, libertatea
... de alegere există. Sper ca acești tineri să aleagă
... bine, să fie tot mai mulți și mai solidari în acen-
... tă alegei. Poate că vor învăța de la noi - sau,
... mai sigur, noi de la ei - că nedreptatea făcută
... unuia ne atinge pe toți. Știu, sună idealist și
... patetic, dar nu e decît o hipotenă a conștiinței. Pe
... care trebuie s-o deprimem, adică s-o respectăm
... în primul rînd noi, intelectuali.

GHEORGHE GAVRILESCU
O VIAȚĂ

Sînt oameni care pot fi numiți "fii ai revoluției". Existența lor a luat o cu totul altă traectorie, odată cu revolta din decembrie '89 la care au participat în primele rînduri. Ei sînt cei care au știut primii că revoluția a fost furată. Pentru că revoluția era a lor.

Gheorghe Gavrilescu a fost un fiu al revoluției. Viața lui, așa cum se poate simți aflat de bine din aceste pagini de jurnal, este istoria unei necontenite bătaii cu nedreptățe. În ochii lui care s-au închis pentru totdeauna, cei din apropiere ar fi trebuit să descopere de mult timp că nedreptățile ajunseseră pentru el insuportabile. (GABRIEL ANDREESCU)

Mă numesc Gheorghe Gavrilescu, născut la data de 27 aprilie 1949, în localitatea Iași. Părinții au decedat în condiții misterioase, tata înainte de a mă naște, iar mama a decedat la câteva zile după ce m-a născut pe mine. Părinții mei fiind de loc din comuna Cucuteni de Tirgu-Frumos, jud. Iași. Toate acestea le-am aflat la vârsta de douăzeci de ani, după o anumită investigație pe care am făcut-o în comuna respectivă în anul 1970, cînd am aflat de la anumite rude mai îndepărtate că în anii aceia (1948-1949) au fost evenimente politice. Comuna fiind ocupată de bolșevici, ei au făcut represalii printre sătenii care participaseră în război dincolo de Prut.

Eu am copilărit în casele de copii preșcolari și școlari din mai multe localități ale țării, de la o vîrstă foarte fragedă pînă la terminarea școlii profesionale.

În casele de copii am cunoscut foarte bine umilinta și persecuțiile la care eram supuși de către cei mai mari, împreună cu educatorii respectivi. Încă din clasă I mi-a fost dat să văd cît de crud era regimul comunist, care se manifesta în casele de copii cu o imagine de nedescris. Eram bătut în fiecare zi și în fiecare noapte de către cei mai mari, pentru motive neîntețiate, cum ar fi: dacă se întimpla să-i dai mîncarea ta lui "X" te bătea "Y" pentru că nu l-ai servit pe el. Noaptea eram treziți din somn cu bătaie și culcați la fel. Cei mari năvăleau în dormitorul nostru și, fără nici un motiv, eram bătut și scîndura sau cu pernele care erau umplute cu câlți. Cînd cei mari se plictisescu să ne bată, ne puneau să ne batem între noi, amuzîndu-se, și ne loveau pe la spate cînd unul din doi era mai bun, și de multe ori te băteau dacă erai mai slab decît adversarul tău sau dacă se întimpla să ciștiți în fața adversarului. Și toate acestea se petreceau în fiecare noapte. Dimineața eram mai obosiți și cînd intra educatorul de serviciu în dormitor, împreună cu asistentul nostru, eram întrebați dacă am dormit bine, făcîndu-se că nu știu nimic și că nu văd cum eram de vineți și umflați de bătaie. Unii din noi chiar, plîngînd, au făcut marea greșală de a raporta educatorului că au fost bătut de copii mai mari. Nu mai spun ce răzbinători deveneau în următoarele zile cei mari, pe motiv că fuseseră piriți. (...)

Iarna eram batjocoriți, bătut și dezbrăcați în zăpadă noaptea, iar ziua eram înhamăți la sănii sau doage de butoi și, biciuți, îi trăgeam la deal cu sania cît și la vale, unde trebuia să ne ferim să nu ne calce cu săniile. Se făceau concursuri și se lăudau cu cei mai buni "cai" care alergau pe pîrtia de zăpadă; biciuți și uzi de transpirație, ne întreceam în a trage cît mai tare și tot primeam bice. Într-una din zile, drept pedeapsă că nu ciștișeam cursa, spre seară, cînd se întunecase, am fost legați de un copac la margine de drum, pe lîngă liziera din deal și lăsat de cei mari ca să îngheț de frig și să mă mînceapă lupii. Nu mai zic ce mi s-a întimplat atunci cînd, după o bucată de vreme, cînd înghețasem, am avut fericirea să aud lupii urînd de departe. La un moment dat, cînd se auzea urletul lupilor mai aproape de mine, am simțit cum mă luase transpirația de spaimă și parcă nu mai simțeam frigul ce mă apucase puțin mai înainte. Deodată, cînd simțeam că voi fi descoperit de lupi, mi s-au înmușiat picioarele și am intrat într-o stare de inconștiență, zăbîndu-mă pînă cînd am leșinat de tot. Toată scăparea mea a fost că - după cum povesteau copiii mai mari și educatorii - am fost găsit leșinat și legat de copac de către pădurarul comunei, care a fost salvatorul meu și, bineînțeles, pe

mai departe unul din cei mai buni prieteni. O perioadă de timp după ce s-a uitat episodul meu, am fost protejatul celor mai mari și al direcțiunii. (...)

Eram în anul doi cînd, după ce intrasem cu clasa în holul sălii de mese, pedagogul a sărit la gîtul unui prieten și, bătîndu-l cu bățul și cu picioarele, l-a tîrît mai mult pe jos, scoțîndu-l de pe hol, strîgînd la el că nu mai are voie să intre la masă și să meargă în dormitor să aștepte o altă pedeapsă. Văzînd felul în care se manifesta pedagogul cu acel elev, instinctul m-a făcut să mă reped către el cu o viteză uimitoare, lovîndu-l; pierzîndu-și echilibrul, a căzut, și eu am strigat la acel elev să vină după mine. În acel moment toți copiii au început să strige de bucurie și au intrat forțat în sala de mese. Pînă să se dezmeticească pedagogul, eu am fugit către poarta școlii și vîzînd că e deschisă am ieșit în oraș. Știam că dacă rămîn în școală toată noaptea, toți pedagogii - și nu erau mai puțini decît 10 - s-ar fi răbunat pe mine. După trei zile și nopti petrecute prin gară (la Casa de copii nu puteam merge, pentru că automat eram adus înapoi) am fost descoperit de către o patrulă de Miliție și, după ce am fost condus la comandantul șef în birou, am primit explicații că nu voi păți nimic la școală. După cele explicate au venit cu toții la școală și au tratat

Gheorghe Gavrilescu: instanțianu, 1992

cu directorul școlii și cu toți pedagogii să nu mi se facă nici un rău. De atunci pedagogii își schimbaseră atitudinea față de toți copiii, iar metodele de educație erau mai fine. La terminarea școlii, directorul primise ordin de la comandantul Miliției să nu-mi dea diploma de absolvire pînă nu voi semna un contract de angajare în cadrul Miliției. Bineînțeles că eu am refuzat să mă înscriu în Miliție și pe o perioadă de peste un an am fost curtat de cei de la Miliție.

În armată am fost la fel curtat de cei din cadrul armatei să rămîn definitiv, datorită calităților mele, și fiind gradat am fost obligat să fac armata încă două luni de zile peste termen. Dar nu am rămas, ieșînd în fiecare seară la raportul general, reclamînd zilele pe care le depășisem după eliberarea lotului meu. (...)

Ca membru de partid în cadrul întreprinderii nu am avut ocazia și totodată nu am avut plăcerea să particip la nici o adunare de partid, totuși fiind că macaraua la unul din cele mai mari șantiere ale țării - în anul 1975 la fabrica de ciment Deva - am avut plăcerea să asist la o adunare generală a secției noastre, știînd că la adunare particip și un delegat din partea județului. Scopul meu era să pun în discuție situația mea familială. (...) La adunarea generală în care am discutat aceste probleme, delegatul per județean a spus că sînt o grămadă de cereri care așteaptă de ani de zile și că eu să aștept la fel ca ceilalți. Atunci am ieșit din sala de ședințe cu carnetul de partid și cînd am ajuns în dreptul prezidiului l-am rupt, aruncîndu-l jos și făcîndu-mi minciogii pe toți. După cele întimplute am fost chemat a doua zi la județean și anchetat în stilul ca-

racteristic Securității, aducîndu-mi la cunoștință că nu am procedat corect în fața mai multor membri de partid și a delegatului județean. Toate aceste anchete au durat două zile, fiind eliberat după ce am dat o declarație cum au vrut ei. Bineînțeles că am fost transferat cu macaraua pe alte șantiere. În timpul anchetei, cei care mă băteau îmi reproșau că norocul meu este că sînt un foarte bun meseriaș și că am și un copil, că altfel nu mai scăpam de închisoare. Ca să nu mă laud, totuși aveam la activitatea mea profesională numai multumiri din partea celor cu care lucram pe toate șantierele din țară și cred că directorul meu a intervenit pe lîngă ei să mă lase liber. Toate acestea, le-am putut afla mai tîrziu, prin anul 1978, cînd am vrut să plec cu transfer de la întreprinderea mea la alta. Atunci directorul mi-a spus că m-a salvat de la moarte intervenînd pe lîngă ministru, pentru că maiorul de Securitate de la Sibiu avea ambiția chiar să mă împuște, profitînd de perioada aceea cu inundațiile, cînd era declarată starea de necesitate, pe motiv de neexecutare de ordin.

În anul 1987, pe data de 15 noiembrie, am participat alături de muncitori la manifestația anticomunistă din Brașov, chiar pe cînd se aflau pe Calea București, mai sus de Spitalul județean, unde locuiesc cu familia mea. Atît pe stradă, cît și în fața Consiliului județean, am strigat lozinci anticomuniste și anticenușiste, instigînd pe oameni să mergă la uzina Tractorul și să aducem utilajele grele în fața județului de partid. Regret că atunci, ca și pe 22 decembrie 1989 în București, nu am avut un organizator al acestor manifestații, care să ne conducă spre victorie. În acea perioadă lucram la Miercurea-Ciuc, și bineînțeles că am fost bătut sau reclamat că am participat la acele manifestații. Invitat la Miliție, am declarat că pe data de 15 noiembrie am fost la locul de muncă în Miercurea-Ciuc și drept dovadă a fost că aveam pontajul semnă și că nu participasem la vot în ziua respectivă. (...)

În timpul evenimentelor de la Timișoara stăteam noaptea în boracă pe șantier și ascultam la radio "Europa Liberă" și "Vocea Americii" tot ce se întimpla la fața locului. Ziua discuteam cu muncitorii care nu prindeau sau din alte motive nu puteau asculta cele ce se întimplau cu adevărat. Pe 21 decembrie 1989 am participat alături de manifestații în Piața Universității, strigînd fără frică "Jos comunismul, Securitatea și Ceaușescu". Plîngeam morții de la Timișoara și discutam cu oamenii pe stradă să ni se alature și să ne unim, să fim mai mulți ca la Brașov în '87 - dacă se ridicau mai mulți oameni ar fi căzut comunismul încă de atunci. Tot în seara aceea am fost lovit și bătut de Miliție și armată. Pe data de 22 decembrie 1989 am vrut să vin cu macaraua în Piața Universității, să o calc și să-i dau foc. Întrînd cu primul tanc în Piața Palatului, am fost printre primii care am luat cu asalt intrarea principală a Palatului, urcînd și în balcon în care a vorbit ultima dată Ceaușescu. De acolo am fost scos de un civil înarmat care m-a amenințat, apoi am coborît în fața clădirii, știînd zi și noapte pînă pe 29 decembrie 1989. Pe data de 23, la ora 10, am adus macaraua din șantier și, amenințat de un căpitan de armată, am parcat-o în zona actualului Minister al Sănătății. Pe 26 decembrie 1989 am fost printre cei care organizau un miting de protest împotriva lui Ion Iliescu, care era urmașul pocerist al lui Ceaușescu. Din ianuarie 1990 și pînă în prezent, am participat la toate mitingurile organizate împotriva puterii comuniste. În 6 martie 1990 am demolat statuia lui Petru Groza din București și în septembrie 1992 am participat la demolarea statuii din Deva. Am participat împreună cu celelalte organizații la "fenomenul Piața Universității 1990". În septembrie 1991, la ultima minoriadă, am fost arestat de o patrulă a Secției 3 Poliție și bătut, amenințat cu moartea, pentru că eram împotriva lui Ion Iliescu. În continuare voi menține poziția mea de luptător împotriva abuzurilor politice și a nerespectării drepturilor omului și garantarea la o viață egală a tuturor categoriilor socio-etno-geografice pe întreaga planetă. Acolo unde nu este garantat dreptul la o viață liberă, este pericol de convulsii sociale.

27.08.1993

AURELIAN CRĂIUTU

Cheia succesului economic*

La începutul acestui an, prestigiosul *Institute for International Economics* din Washington a publicat un volum colectiv care va reprezenta cu siguranță un reper fundamental pentru toți cei interesați de transformările economice și politice din centrul și estul Europei, intitulat sugestiv *The Political Economy of Policy Reform*. Intenția editorului, John Williamson, a fost aceea de a furniza înaintea de toate o analiză detaliată a condițiilor care au determinat succesul reformelor economice radicale și relativ rapide în 11 țări (Australia, Chile, Columbia, Coreea de Sud, Indonezia, Mexic, Noua Zeelandă, Polonia, Portugalia, Spania și Turcia), precum și a cauzelor care au provocat eșecul politicilor economice în alte două cazuri (Brazilia și Peru). Intervalul de timp luat în considerație îl reprezintă în general anii '80, cu variații însă de la caz la caz și cu prelungiri semnificative până în actualitate (cazul Poloniei). În toate aceste țări au fost adoptate politici economice comprehensive (macrostabilizare, liberalizare și politici structurale) ca urmare a apariției unei situații de criză acută, generată în general de existența unei economii relativ centralizate, ineficiente și închise.

1. Consensul Washington

Premisa de la care pornește cartea de față este aceea că, în pofida diversității circumstanțelor particulare, există în prezent un solid consens în privința măsurilor de politică economică ce pot determina succesul sau eșecul unui program reformist.

În eseu inaugural care anunță temele abordate în studiile-caz, John Williamson se oprește asupra apariției în anii '80 a unei noi economii politice care a condus treptat la cristalizarea a ceea ce el numește *consensul Washington*. Pentru o lungă perioadă de timp, cu deosebire în anii '50 și '60 ai secolului nostru, majoritatea economiștilor și a politicienilor (din ceea ce la vremea respectivă era considerată lumea a doua și a treia) au fost partizanii înfocați ai unor politici excesiv dirijate, cu un accent particular pe industrializarea rapidă și masive naționalizări. Noua economie politică despre care depun mărturie toți cei 11 autori ai studiilor-caz reunite aici este bazată în esență pe un set de politici economice și principii politice radical diferite. Scopul lor este fără excepție crearea unui cadru favorabil pieței, prin consolidarea mecanismelor economiei de piață, odată cu promovarea unei politici susținute de privatizare, pe fondul reducerii rolului și sferei de intervenție a statului în economie. Toate acestea au condus în cele din urmă la apariția unui consens mai ales la nivelul instituțiilor financiare internaționale, consens care, în pofida limitelor sale inerente, va reprezenta în viitor un punct de plecare obligatoriu pentru economiștii și politicienii din întreaga lume.

În esență, *consensul Washington* se reduce la următoarele zece puncte ce pot fi reunite sub triada *stabilizare, liberalizare, deschidere*:

1. disciplina fiscală;
2. reforma cheltuielilor publice;
3. reforma sistemului de taxe;
4. liberalizarea financiară;
5. reforma cursului de schimb;
6. liberalizarea comerțului;
7. regimul investițiilor externe;
8. privatizarea;
9. dereglementarea (guvernele trebuie să renunțe la acele reglementări care împiedică apariția unui cadru favorabil economiei de piață);
10. reforma drepturilor de proprietate.

Totodată, analizele prezentate atestă faptul că economiștii trebuie să fie în același timp politicieni abili, curajoși și luminați, pe deplin conștienți de adevărata semnificație a responsabilității și a statutului lor de oameni politici (o treaptă mai sus față de simplii tehnocrați).

2. Echipa de economiști și liderul vizionar

Cea mai importantă dintre concluziile studiilor din volumul de față pare a fi aceea că succesul unei reforme economice depinde în mod esențial de existența unei echipe coerente și unite de economiști competenți care sînt capabili să elaboreze un program comprehensiv și radical, și care dispun de mijloacele necesare punerii sale în practică. Reforma nu poate decît eșua dacă o astfel de echipă nu există sau dacă în sinul ei există divergențe esențiale de doctrină economică. Este, de altfel, semnificativ faptul că toate cele 13 studii-caz confirmă această ipoteză. Nu e deloc o pură întimplare că în majoritatea cazurilor aceste echipe au fost formate de tineri economiști pregătiți în cele mai respectabile universități nord-americane ("grupul de la Chicago") a constituit echipa de șoc a reformei în Chile, "mafia de la Berkeley" a fost decisivă în succesul reformelor în Indonezia, sau exemplul economiștilor

mexicani, în frunte cu președintele Salinas, care au studiat la Harvard). În toate cazurile, elementul care a contribuit la unitatea și solidaritatea acestor echipe a fost existența unei anumite experiențe comune (inspirată din contactul la sursă cu marile curente ale gândirii economice) și a unei viziuni clare a viitorului. Nu e mai puțin adevărat însă că ele au funcționat într-un mediu care a avut dintodeună o solidă tradiție de economiști practicieni (cazul multor state ale Americii Latine care n-au încetat să-și trimită cele mai bune minți la studii în străinătate).

Ipoteza existenței unei echipe unite de economiști luminați reclamă însă câteva nuanțări. În primul rînd, competența echipei nu poate înlocui niciodată autoritatea ei, cu alte cuvinte, ea trebuie să dispună de pîrghile minime instituționale pentru implementarea măsurilor adecvate la timpul oportun.

Un președinte ezitant sau prizonier al intereselor oculte ale diferitelor grupuri politice este incapabil să susțină eforturile reformiste ale unei astfel de echipe, contribuind în cele din urmă la eșecul ei.

3. Condițiile politice ale reformei

O altă concluzie relativ surprinzătoare a studiilor de față se referă la *condițiile politice* ale reformei economice. Între succesul reformei economice și existența unui regim politic liberal (pluralist) există o legătură directă, cazurile contrare (Chile, Coreea de Sud sau Turcia) fiind totuși în minoritate. Reforma economică nu reclamă în mod necesar suspendarea (temporară) a libertăților democratice fundamentale. Pe de altă parte însă, existența unui regim democratic nu este o condiție suficientă a reușitei reformelor economice (a se vedea bunăoară cazul Braziliei și Peru-ului, ambele regimuri democratice și totuși incapabile în 1987 și respectiv 1985 să reformeze economia).

Reușita reformelor economice nu este condiționată apoi de prezența la putere a unor guverne de dreapta. Cele mai convingătoare dovezi în această privință sînt, fără îndoială, cazurile Spaniei, Australiei și Noii Zeelande, unde reformele au fost înfăptuite de partidele de stînga.

Existența unei puternice baze politice și sociale nu este întodeună o condiție suficientă pentru reușita unei reforme. În Peru, președintele Belaunde a dispus într-adevăr de un astfel de suport masiv din partea tuturor forțelor politice, dar din cauza propriilor sale indecizii și calcule electorale pe termen scurt a aminat nedefinit buarea măsurilor absolut indispensabile în respectul contextului. În plus, *consensul social* (în favoarea reformelor) este o variabilă care nu există decît arareori în stadiile inițiale (sînt de notat însă excepțiile - existența unor crize majore în urma cărora, cel puțin la început, populația dorește și este în favoarea reformelor, oricît ar fi ele de dureroase). Politica într-un cadru democratic este prin definiție o competiție în care actorii politici cîută să câștige voturile populației. În această privință, semnificativă este opinia lui Jeffrey Sachs, care a declarat hotărît că amînarea reformelor pînă cînd un astfel de consens este construit reprezintă o mare eroare. Esențială este în viziunea sa existența unor lideri competenți și fermi, cu altcît mai mult cu cît în măsură în care reformele dau semne de succes, este probabil ca și consensul să apară. Ceea ce trebuie să existe însă (iar cazul Spaniei confirmă pe deplin acest lucru) este un consens minimal asupra principiilor fundamentale ale politicii de urmat, precum și asupra scopului urmărit (în cazul respectiv, aderarea la CEE și atingerea unui standard de viață occidental - remarcabilă în această privință este și tenacitatea Poloniei). În multe cazuri (Chile, Coreea de Sud, Noua Zeelandă sau Turcia) un astfel de consens n-a existat în punctul de plecare și totuși reformele au fost duse la bun sfîrșit, iar suportul social a apărut ca urmare a primelor semne încurajatoare. Arta omului politic constă, prin urmare, tocmai în a calcula în fiecare ocazie limita pînă la care poate merge înaintea opiniei publice.

În sfîrșit, toate studiile au confirmat importanța existenței unui lider "vizionar" care are o percepție corectă asupra scopului pe care vrea să-l obțină prin intermediul reformelor economice și politice, și care, în plus, are curajul să-și asume riscurile unei astfel de întreprinderi. Cazurile cele mai convingătoare sînt din nou Mexic, Polonia și Turcia. În Brazilia și Peru cei doi președinți n-au fost capabili să treacă dincolo de măruntelile calcule electorale (cel mai important obiectiv al lui Sarney a fost acela de a-și extinde mandatul cu un an).

4. Criza, ajutorul extern și reforma economică

Nu în ultimul rînd, studiile-caz prezentate în volumul de față demonstrează faptul că, în general, declanșarea unei crize economice sau politice majore nu este o condiție suficientă sau necesară pentru inițierea reformei. În cel puțin trei cazuri reușite (Australia, Portugalia și Columbia) o astfel de criză nu a existat, chiar dacă în alte situații (Polonia, Chile sau Coreea de Sud) ea a jucat un rol determinant în demararea reformei. Țări precum Columbia, Chile, Indonezia sau Mexic demonstrează faptul că forțele reformiste trebuie și pot să folosească în orice ocazie toate condițiile favorabile programelor lor. Cazul cel mai interesant în această privință îl reprezintă Noua Zeelandă, unde guvernul laburist a cîștigat alegerile chiar în condițiile unei campanii electorale extrem de sincere (există însă și cazuri contrare: Spania și Australia). Această ipoteză este întărită de exemplul Columbiei și Turciei. Esențială a fost prezentarea unui program reformist *comprehensiv și decis*, în care a existat o bună comunicare între lideri și populație. Lipsa unei astfel de comunicări a constituit adesea o cauză a eșecului (Venezuela).

Apoi, majoritatea cazurilor analizate susțin ipoteza potrivit căreia ajutorul extern reprezintă un factor decisiv pentru reușita politicilor reformiste. În această privință însă, pe lîngă ajutorul financiar propriu-zis, un rol esențial l-a jucat prezența unor economiști educați în cele mai bune universități americane (Chile, Indonezia, Mexic și nu numai). Nu e deloc un simplu amănunt faptul că Balcerowicz, artizanul *big bang*-ului polonez, a trecut printr-o universitate americană în anii '70 și a studiat în amănunt politica economică a lui Ludwig Erhard, artizanul economiei sociale de piață. Influențele intelectuale și doctrinare au fost transmise apoi și prin intermediul instituțiilor financiare internaționale (în principal, FMI și Banca Mondială).

5. Concluzii

Suportul politic în favoarea reformei depinde de o multime de factori (unii dintre ei "invizibili" și greu de cuantificat), între care un rol fundamental îl joacă conștientizarea necesității reformelor și perceperea corectă a costurilor "tranzitionale". Hotărîtorii sînt apoi factorii istorici și contextuali, precum raporturile din interiorul sistemului politic (puterea executivă, puterea legislativă, partidele politice, instituțiile guvernamentale), tradiția și cultura politică, mentalitățile, structura socială.

Pentru a concluziona: succesul unei politici reformiste nu depinde neapărat de existența unei crize majore sau a unui dictator. Un președinte onest și competent, pentru care calculele electorale trec pe planul doi, care nu devine un prizonier al intereselor oculte ale grupurilor politice și care sprijină decisiv echipa de economiști tineri și curajoși, dindu-i mîna liberă în realizarea programului de reforme, poate fi adesea cel mai important factor pentru reușita tranziției. Istoria nu are loc în paginile ei pentru cei care nu au alt scop decît acela de a fi reșeleși (cazul Sarney în Brazilia și, *mutatis mutandis*, cazul Iliescu).

*John Williamson (ed.), *The Political Economy of Policy Reform* (Washington D.C.: Institute for International Economics, 1994), 610 pp.

Radio Delta - "Drumul cel mai scurt către informație"

- F ● emisiune pivot consacrată actualității
- O ● oferă mesaje clare și inteligente create special pentru dvs.
- C ● vă îndeamnă la acțiune prin informație
- U ● de luni pînă vineri, între 7⁰⁰ și 10⁰⁰
- S ●

"Drumul cel mai scurt către informație"

Un actor memorabil,
Ben Kingsley, într-un rol
memorabil, deținutul
evreu Itzhak Stern.

CULTURĂ

EUGEN IONESCU

ION VIANU Evocare

Nu împlinisem opt ani. Era o duminică dimineață, în 1942. Se desprinseseră. Împreună cu tatăl meu leșeam pe poarta casei noastre din Andrei Mureșanu. A apărut un om tânăr care-i spusese tatei: "Domnule Vianu, nu vreau să te rețin: am venit numai să-ți spun că plec la Paris pentru mai multă vreme și vreau să-mi iau rămas bun de la dumneata".

Aceste cuvinte, mi se părea, conțineau ceva definitiv, un sfârșit și totuși ușurat "Adio". Au trecut de atunci mai bine de cincizeci de ani și nu pot uita această foarte veche amintire despre Eugen Ionescu, care a rămas pentru mine exemplificarea cea mai vie a plecării în exil, o cale pe care, în împrejurări foarte diferite, un mare număr de români au urmat-o în anii și deceniile care s-au scurs.

Nu pot să evoc aici împrejurările repetate în care l-am văzut pe Eugen Ionescu și tot ceea ce am putut să învăț de la el, de la această vastă minte care înțelșese totul despre lume, despre brutalitatea și răul care ne înconjoară și nu ne dau răgaz. În una din piețele lui, "Foamea și setea", Marie-Madeleine încearcă să-l mîngie pe Jean spunându-i: "... ești neuranenic. Asta se vindeca". Dar el răspunde: "(Nu), sînt lucid. Asta e incurabil". Vorbă demnă de un filosof! Și atât de caracteristică pentru Eugen Ionescu: nu a admis niciodată să se înșele nici pe sine, nici pe cei care de pe fotoliile teatrelor sau atunci cînd se găseau față în față cu el aflau adevărul despre tragedia lumii noastre.

Mi-a mărturisit odată că subiectele și scenele pieselor lui de teatru erau elaborarea unor vise pe care le făcuse. Ne minunăm de obscuritatea acestor puneri în scenă nocturne, al căror sens nu apare întotdeauna vizătorului. În cazul lui Ionescu visul se transforma, prin ce stranie alchimie, într-o meditație despre comedia gravă a vieții. Manualele școlare și toată ceasta criticilor au văzut în dramaturgia ionesciană mai mult comicul, transpus prin mijloacele unei critici a limbajului, cu toate stereotipiile și ridicolurile lui. Maestrul lui explicit a fost Caragiale și de ce să nu spunem că e în această privință descendentul unei tradiții foarte românești de care a vorbit adesea fără să se piardă în deșarte discursuri patriotarde. Jucul cu cuvintele explică, măcar în parte, imensul succes care face azi din Ionescu autorul dramatic cel mai jucat pe scenele lumii. Dar nu e decît un mijloc pentru a indica cu o infinită forță de persuasiune cruzimea și absurditatea istoriei care s-a manifestat cu o atît de tristă pregnanță în epoca pe care el a străbătut-o.

A fost, înainte de toate, un om, care a refuzat cu îndărătnicie să abdice de la condiția umană, aidoma personajului Bérenger din "Rinocerii": rămas singur și ținînd piept ispitei de a se preface în adulatorul puterii brute spune: "Sînt ultimul om și voi rămîne așa pînă la capăt! Nu voi capitula!".

Care sînt forțele atentînd la calitatea de om și pe care vremea noastră le-a simțit apăsător, încercînd să ne ingenucheze? În primul rînd totalitarismul, în toate formele lui, de dreapta și de stînga, care suprimă gîndirea liberă, produce înrogimentarea în acte și limbaj, supune torturii mințile și trupurile noastre și ascultă de logica fundamental stupidă a forței, împotriva inteligenței care înseamnă, înainte de toate, toleranță și iubire. Poate nici o operă literară a vremii noastre nu a semnificat cu atîta infinită putere de persuasiune legătura intimă a inteligenței cu bunătatea așa cum a reușit să comunice și relația fatală dintre prostie și răutate. Acest lucru a putut să-l exprime Eugen Ionescu pentru că era înzestrat nu numai cu o minte genială dar și cu o inimă extrem de bună, așa cum o simțeau cei ce se apropiau de el și aveau prilejul să-i cunoască nedezimînția generozitate sufletească.

În ultimii ani, dînd ascultare unei aspirații mai vechi, a început să picteze. L-am vizitat odată în atelierul de la Sankt-Gallen unde se retrăgea, departe de agitația vieții pariziene, pentru a așeza pe pînză forme și culori. O pictură numai aparent naivă, personaje de basm, cu ochii mari, Hristoși însingurați, figuri care căutau să conjure frica de neant. Mult timp moartea fusese pentru el scandalul prin excelență împotriva căruia revolta era neputincioasă. Apoi, într-o zi, mi-a spus: "Nu-mi mai e frică de moarte, ci de aventura care urmează după ea". Călătoria prin spațiile extra-mundane îi apărea plină de primejdii, greu de conjurat.

...Și cu toate acestea rămînea o speranță, revelată în prezența acelei lumini supranaturale care se arată personajului din romanul, singurul pe care l-a scris, "Singuratecul". "Ceva din această lumină care mă pătrunsese, rămase; și luai asta drept un semn". Să nădăjduim și noi că Eugen se găsește acum acolo unde bate această lumină nesfîrșit de puternică și de blîndă, de dinaintea Creației.

29 martie 1994

(Text transmis la Radio Europa Liberă)

ceea ce s-a întimplat", scrie Lanzmann, "nu se aseamănă cu ceea ce se petrece în film, chiar dacă e autentic". De aceea, concluzionează Lanzmann, "Lista lui Schindler" este o melodramă pură.

"Spectatorii vor plînge, vizionînd acest film. Dar și lacrimile sînt un fel de a gusta ceva (...). Multă lume mi-a spus că nu poate vedea filmul meu "Shoah", asta tocmai pentru că după aceea plînsul va deveni imposibil." Toate încercările de apropiere se transformă într-un decor, așa cum se întimplă în filmul lui Spielberg. Naratiunea melodramatică vehiculează sentimentele: frica, deznădejdea, durerea, recunoștința, spaima și ura. Spielberg dorea prin acest amalgam de clișee să irite, precum a mărturisit într-un interviu. "Voiam să relatez despre oameni, oameni care au fost nazisti. Și voiam să povestesc din perspectiva unui evreu care, dacă s-ar fi născut în Polonia anul 1940, ar fi fost expus pericolului de moarte".

Faptul că Spielberg a zugrăvit un personaj atît de contradictoriu ca Schindler a însemnat pentru Hollywoodul american spargerea unei perspective stereotipe. Potrivit acestei stereotipii, nazisti nu puteau fi prezentați ca personaje pozitive. Schindler, care a existat într-adevăr ca personaj istoric real, devine prototipul uman pozitiv, și asta în ciuda faptului că e membru al Partidului nazist. Pe de o parte,

Oskar Schindler este un profitor de război, un afemeiat, un jucător și bețiv, pe de cealaltă parte asistarea la ororile din Polonia ocupată, unde va pune mîna pe o întreprindere, îl transformă în salvatorul evreilor. Pentru realizarea scopului propus, Schindler apelează la toate mijloacele posibile și imposibile. Astfel, el convinge pe căpeteniile naziste coruptibile prin "mici atenții" să-i ofere peste 1.000 de evrei pe care-i va angaja în fabrica sa. Cei ajunși muncitori în întreprinderea lui Schindler știu că au scăpat de pisire. "Schindler a fost un om bun", mărturisește Spielberg. "Un om bun care s-a transformat într-un om drept".

Actorii Liam Neeson în rolul lui Schindler sau Ben Kingsley în rolul deținutului evreu, Itzhak Stern, care devine contabilul șef al întreprinderii, dar și comandantul lagărului de concentrare, Amon Gôth (interpretat de Ralph Fiennes) conferă acestui film alb-negru un patetism grav și, totodată, malefic.

Filmul lui Spielberg nu este un experiment cinemast. Toată lumea însă va recunoaște că realizatorul acestei dramatice povestiri este un mare artist. Un artist care pînă deunăzi a fost receptat doar ca părintele celui mai popular film de aventuri din ultimii ani, "Jurassic Park". În Germania, problematica acestui film a stîrnit și dezbaterile legate de întrebarea de ce nu s-a realizat pînă în prezent nimic asemănător în studiourile germane. Dacă în anii '50 și '60 subiectul Holocaustului a dominat scenele marilor teatre germane, industria cinematografică mai degrabă s-a limitat la reproducerea unor clișee despre dictatura nazistă, fără a declanșa o problematizare substanțială. Piese documentare ale lui Rolf Hochhuth ("Vicarul"), Peter Weisz ("Cercetarea") sau Heinar Kipphardt ("Fratele Eichmann") au avut, în primă instanță, doar un impact asupra unui public intelectual. În urmă cu un deceniu, subiectul "Schindler" chiar a fost propus de cîțiva cinești germani. Subvențiile pentru realizarea filmului însă n-au fost refuzate; ultima dată în 1984, cînd renumitul actor Klaus Maria Brandauer a fost propus pentru rolul lui Schindler. Povestirea senzatională a salvatorului evreilor, care a mai trăit pînă-n urmă cu douăzeci de ani, a fost tematizată în trecut atît de diversele jurnale și ziare cît și de cartea scriitorului australian Thomas Keneally, omonimă cu filmul lui Spielberg.

În seș de recunoștință, cei salvați din infernul mării de exterminare i-au dăruit lui Schindler un inel de aur. Pe acest inel se poate citi propoziția mînu actuală: "Cel ce salvează pînă și o singură viață de om, salvează întreaga lume".

WILLIAM TOTOK

"Lista
lui
Schindler"

Ultimul film al lui Steven Spielberg, distins cu mai multe premii Oscar, și noua dezbateră despre Holocaust din Germania

Dictonul metaforic al lui Adorno, "a scrie poezii după Auschwitz e imposibil", a fost înțeles după terminarea războiului ca o îndemnare spre reflectare a oribului.

În ultimul deceniu, trei mari filme au readus în actualitate indescriptibilul: serialul american de televiziune "Holocaust", turnat potrivit rețetelor controversate ale popularelor "opere de săpun"; apoi a venit regiilor francez Claude Lanzmann cu eposul documentar "Shoah", care în mod voit a renunțat la accesorii clasice ale genului, reducînd, în același timp, naratiunea în fragmente confesive de o extremă intensitate. Prin confesiune, "participanții", victimele și martorii, sînt obligați a-și aduce aminte de cele întimplate. Elementele ficționale lipsesc cu desăvîrșire din filmul lui Lanzmann, dar el a reușit să reconstituie prin golul imens al peisajului și golul din fețele interviuaților, o partitură a dimensiunii oribului. Acum a venit și celebrul regizor american Steven Spielberg, cunoscut ca autorul unor filme de divertisment ca "Jurassic Park", cu un lung metraj ce se dovedește fundamental de proiectul lui Lanzmann de "un cîțiva ani. Filmul lui Spielberg, intitulat "Lista lui Schindler", ce rulează de la începutul lunii martie și în cinematografe românești, a stîrnit în Occident un val de cronici favorabile și, în același timp, a reapins dezbaterile publice despre Holocaust și modul de adaptare artistică a acestui subiect. Critica cea mai aspră la adresa lui Spielberg a venit tocmai din partea lui Claude Lanzmann, care a publicat, după premiera filmului la Paris, în ziarul "Le Monde", un articol polemic intitulat: "Holocauste, la représentation impossible". Aprecîndu-i talentul de virtuoz al cinematografului hollywoodian, Lanzmann îl reproșează regizorului american că prin ficțiunea filmică depășește limita care nu permite o reprezentare. "Nimic din

